

การศึกษาคำเรียกชื่อพืชในกลุ่มภาษาชาติพันธุ์ไทในเขตภาคเหนือ

อัญชลี สิงห์น้อย วงศ์วัฒนา*

สุพัตรา จิรันนทานภรณ์

A Study of Tai Plant Names in the Northern Part of Thailand¹

Unchalee Singnoi Wongwattana

Supatra Jirananthanaporn

สาขาวิชาภาษาศาสตร์ ภาควิชาภาษาและคติชนวิทยา คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร

Linguistics Division, Department of Language and Folklore, Faculty of Humanities, Naresuan University, Phisanulok 65000

*Corresponding Authors. E-mail address: sunchalee@yahoo.com

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาลักษณะไวยากรณ์ของคำเรียกชื่อพืชในภาษากลุ่มชาติพันธุ์ไทในภาคเหนือ เพื่อเปรียบเทียบลักษณะและการใช้คำเรียกชื่อพืชระหว่างภาษาไทยมาตรฐานและภาษากลุ่มชาติพันธุ์ไทในเขตภาคเหนือและระหว่างภาษากลุ่มชาติพันธุ์ไทด้วยกัน และเพื่อศึกษาระบบการจำแนกและมโนทัศน์พื้นบ้านของภาษากลุ่มชาติพันธุ์ไทในเขตภาคเหนือจากคำเรียกชื่อพืช โดยมีพื้นที่ศึกษาครอบคลุม 20 กลุ่มชาติพันธุ์ไทในภาคเหนือ การวิเคราะห์ข้อมูลกระทำบนพื้นฐานของทฤษฎีภาษาศาสตร์แนวหน้าที่นิยมแบบลักษณะภาษาในการวิเคราะห์ระบบไวยากรณ์ของคำเรียกชื่อพืชและภาษาศาสตร์ปริชานในการวิเคราะห์ด้านความหมาย

ผลการวิจัยพบในด้านระบบไวยากรณ์คำเรียกชื่อพืชนั้นประกอบด้วย 4 ส่วนในโครงสร้าง (คำบ่งกลุ่มพืช) – (หน่วยคำบ่งกลุ่มพืช) – แก่นชื่อ – (คำขยายพืช) แก่นชื่อจะเป็นส่วนที่ต้องปรากฏเสมอเพื่อจำแนกชนิดพืช ส่วนคำบ่งกลุ่มพืช หน่วยคำบ่งกลุ่มพืช และคำขยายพืช จะปรากฏร่วมกับแก่นชื่อพืชหรือไม่ก็ได้

ในการเปรียบเทียบการใช้คำเรียกชื่อพืชในภาษากลุ่มชาติพันธุ์ไทต่างๆ ในเขตภาคเหนือนั้น คำเรียกชื่อพืชในภาษาไทยมาตรฐานทุกคำปรากฏในภาษากลุ่มชาติพันธุ์ไททุกกลุ่ม แต่มีรายละเอียดแตกต่างกันคือ ปรากฏเหมือนกันทุกประการ ปรากฏโดยมีความแตกต่างใน 2 ประการหลัก ประการแรกเป็นความแตกต่างที่เกิดจากการแปรในคำเดียวกัน และประการที่สองเป็นความแตกต่างที่เป็นการใช้คำเรียกชื่อพืชคนละคำกับภาษาไทยมาตรฐาน และคนละคำกับภาษากลุ่มชาติพันธุ์ไทด้วยกันเอง การแปรในคำเรียกชื่อพืชเดียวกันพบอย่างน้อย 7 ลักษณะได้แก่ การแปรหน่วยเสียงพยัญชนะและสระของแก่นชื่อหรือคำขยาย การแปรพยางค์ของแก่นชื่อหรือคำขยาย การแปรคำบ่งกลุ่มพืช การแปรหน่วยคำบ่งกลุ่มพืช การแปรข้ามกลุ่มของคำบ่งกลุ่มพืชและหน่วยคำบ่งกลุ่มพืช การแปรปรากฏของแก่นชื่อ และการแปรปรากฏของคำขยาย ภาษาไทที่ใช้คำเรียกชื่อพืชคำเดียวกับภาษาไทยมาตรฐานเป็นจำนวนมากที่สุดกลุ่มแรกคือ ไทยโคราช ไทยกลาง ไทยโขง และไทยสุโขทัย รองลงไปเป็นไทยอีสาน ไทยสุพรรณบุรี ไทยเลย ไทยนครไทย ไทยดี ไทยชิน ไทยแจ้ว และลาวเวียง รองลงไปอีกเป็นไทยลุ่มสีก ไทยพวน ไทยครั้ง ไทยใหญ่ และไทยหย่า และกลุ่มสุดท้ายได้แก่ ไทยยอง ไทยลื้อ และคำเมือง

การจำแนกพื้นบ้านของคำเรียกชื่อพืชในภาษากลุ่มชาติพันธุ์ไทในภาคเหนือของประเทศไทยนั้นพบมีความซับซ้อนโดยมีระดับชั้นทางชีวภาพชาติพันธุ์ ถึง 9 ระดับชั้น ซึ่งมีพื้นฐานมาจากสังคมและวัฒนธรรมที่ฝังอยู่ในระบบคิด ส่วนมโนทัศน์พื้นบ้านศึกษาได้จากการจำแนกประเภทของการสื่อความหมายของหน่วยศัพท์คำบ่งชนิดพืช แบ่งได้เป็น 3 ประเภทคือ การใช้ความหมายจำเพาะ การใช้ความหมายนามนัย และการใช้ความหมายอุปลักษณะ

คำสำคัญ คำเรียกชื่อพืช, ภาษาไทยมาตรฐาน, ภาษากลุ่มชาติพันธุ์ไท, มโนทัศน์พื้นบ้าน

¹ สนับสนุนโดยกองทุนวิจัยมหาวิทยาลัยนเรศวร

Abstract

This research study aimed at the grammatical analysis of plant naming system in the dialects of Tai ethnic groups in the Northern Thai region, comparison of the plant name features and usages between the standard Thai and the Tai dialects and among the Tai dialects themselves, and the study of the folk categorization system and conceptualization of plant names. Data were collected from 20 Tai representative groups in the north. The analysis of plant names was conducted mainly based on the frame work of functional-typological grammar to seek for the grammatical system of plant name and cognitive grammar in the semantic consideration.

The results show that, in the consideration of grammatical structure, plant names generally consist of 4 main parts in the order: (plant class terms) – (plant class markers) – CORE – (modifier). The occurrence of the core part is obligatory while those of the other three parts are optional.

In the comparison of the grammatical features and usages among the 20 ethnic groups, all plant names in the standard Thai occur in all the Tai ethnic groups, but in different details such as occurring in the same features and occurring in different features. The latter is found in two different manners: occurring as varieties of the same lexical items and occurring as different lexical items from the standard Thai and among the Tai ethnic groups themselves. The variation is found resulting from the different usages of phonemes in the core and modifier parts, syllables in the core and modifier parts, plant class terms, plant class markers, core occurrence, and modifier occurrence. Among the Tai ethnic groups, the dialect groups that mostly use the same plant names as the standard Thai are Thai Korat, Central Thai, Thai Song and Thai Sukhothai. Following the first group in the lower rank are Northeastern Thai, Thai Suphanburi, Thai Loai, Thai Nakornthai, Thai Ti, Thai khun, Thai ngaw, and Central Laotian. The next group are Thai Lomsak, Thai Phuan, Thai Khrang, Thai Yai and Thai Ya. The last group are Thai Yong, Thai Lu and Northern Thai.

The folk categorization is found in the complex structure; that is, there are up to 9 ranks in their bio-taxonomic system which is generated from social and cultural knowledge that are embedded in the cognition. Finally, the folk conceptualization could be realized from the semantic analysis and categorization of the meanings or communicative functions of all cores and modifiers into three types such as proper, metonymic, and metaphorical uses.

Key words: plant names, standard Thai, Tai ethnic language group, folk concept

ความสำคัญ ที่มา และปัญหาการวิจัย

คำเรียกชื่อพืชเป็นเรื่องหนึ่งที่น่าสนใจและมีความสำคัญเพื่อการศึกษาค้นคว้า ทั้งนี้เนื่องจากในแต่ละท้องถิ่น พืชชนิดเดียวกันอาจเรียกชื่อไม่เหมือนกัน หรือพืชบางชนิดเรียกชื่อคล้ายคลึงกันแต่เป็นคนละชนิดกัน ทำให้เกิดความสับสนในการเรียกชื่อและสร้างความเข้าใจผิดให้กับคนต่างถิ่นที่มีต่อพืชชนิดนั้น ๆ และการมีอยู่ของทรัพยากรที่เป็นจุดเด่นของท้องถิ่น ในบริเวณพื้นที่รอยต่ออาทิ พื้นที่รอยต่อระหว่างประเทศลาว และจังหวัดรอยต่อในภาคเหนือตอนล่างเป็นพื้นที่ที่มีความหลากหลายทางภาษาดั้งเดิมและภาษาของกลุ่มชาติพันธุ์ไทต่าง ๆ มีการใช้คำศัพท์ในชีวิตประจำวันที่แตกต่างกันอย่างหลากหลายรวมทั้งในเรื่องคำเรียกชื่อพืชด้วย คำศัพท์ที่มีการใช้เรียกชื่อพืชดังกล่าวสะท้อนลักษณะธรรมชาติของพืชพันธุ์ที่มีอยู่ในท้องถิ่นซึ่งอาจจะมีการใช้คำศัพท์ที่เหมือนกันและแตกต่างกันในบางลักษณะ พื้นที่ใดที่มีพืชพันธุ์ธรรมชาติชนิดใดอยู่มากก็จะปรากฏมีการใช้คำศัพท์ในการเรียกชื่อพืชชนิดนั้นคงอยู่ หรือมีชื่อที่หลากหลายและเป็นที่ยอมรับของกลุ่มชน ต่างจากพื้นที่ที่พืชชนิดนั้นเริ่มไม่มีการเพาะปลูก หรือลดจำนวนลง คำเรียกชื่อพืชก็จะเริ่มไม่เป็นที่รู้จักและอาจสูญหายไปตามชนิดของพืชนั้น ๆ ตัวอย่างเช่น ชุมเห็ดเทศ ลำดวน สันตะวา ผักขี้เหล็ก พลับพลึง ลิเกา ที่เริ่มไม่เป็นที่รู้จักในบางท้องถิ่น เป็นต้น การไม่ปรากฏของคำศัพท์เช่นนี้แสดงให้เห็นการเปลี่ยนแปลงในการใช้ทรัพยากรในท้องถิ่นที่เริ่มมีการเปลี่ยนแปลงซึ่งจะต้องได้รับการพัฒนาและส่งเสริมให้คงสภาพธรรมชาติไว้ดังเดิมโดยเร่งด่วน

การศึกษาเกี่ยวกับคำเรียกชื่อพืชนอกจากจะสะท้อนการมีอยู่ของชนิดพืชแล้ว ยังแสดงสะท้อนให้เห็นถึงลักษณะสิ่งแวดล้อม วิถีชีวิต ความเชื่อ ประสพการณ์ร่วม และระบบคิดที่สลับซับซ้อนแบบยลของคนไทยพื้นบ้านต่าง ๆ

อีกด้วย โดยเห็นได้จากกลวิธีการสร้างคำเรียกชื่อพืชที่มีโครงสร้างทางภาษาที่ซับซ้อน มีส่วนประกอบที่หลากหลาย แตกต่างจากคำไทยทั่วไป และจากการใช้ภาษาแสดงจินตภาพ (imaginative language) ในแง่มุมต่าง ๆ

ประโยชน์ของการศึกษาคำเรียกชื่อพืชอีกประการหนึ่งคือเป็นความก้าวหน้าในอีกระดับหนึ่งต่อวงการ ภาษาศาสตร์และภาษาศาสตร์ชาติพันธุ์ โดยเฉพาะในเรื่องที่เกี่ยวกับคำศัพท์และมโนทัศน์พื้นบ้าน อาทิ วิทยาระบบรูป คำ (morphology) ศัพท์วิทยา (lexicography) วิทยาภาษาถิ่น (dialectology) การจัดจำพวกแบบพื้นบ้าน (folk taxonomy) และอรรถศาสตร์ปริชาน (cognitive semantics)

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

- 1) เพื่อศึกษาลักษณะไวยากรณ์คำเรียกชื่อพืชภาษากลุ่มชาติพันธุ์ไทในภาคเหนือ
- 2) เพื่อเปรียบเทียบลักษณะและการใช้คำเรียกชื่อพืชระหว่างภาษาไทยมาตรฐานและภาษากลุ่มชาติพันธุ์ไทในเขตภาคเหนือ และระหว่างภาษากลุ่มชาติพันธุ์ไทในเขตภาคเหนือด้วยกัน
- 3) เพื่อระบบการจำแนกและมโนทัศน์พื้นบ้านของภาษากลุ่มชาติพันธุ์ไทในเขตภาคเหนือจากคำเรียกชื่อพืช

ทฤษฎีและกรอบแนวความคิดของโครงการวิจัย

ทฤษฎีที่ใช้เป็นแนวทางในการศึกษาไวยากรณ์คำเรียกชื่อพืช คือ ไวยากรณ์แนวหน้าที่นิยมแบบลักษณะ ภาษา (Functional-Typological Approach) นำโดย Talmy Givón (2001) ซึ่งมีการศึกษาภาษาที่ควบคู่ไปกับบริบท (context) โดยเน้นในเรื่องหน้าที่และการใช้ภาษา แสดงความสัมพันธ์ระหว่างโครงสร้างและหน้าที่ของภาษาว่าจะต้องมีควบคู่กันไป มีการเปรียบเทียบข้ามภาษา (cross-linguistics) และอาศัยแนวคิดของกระบวนการกลายเป็นคำ ไวยากรณ์ (grammaticalization) และการไล่เลื่อมของหมวดหมู่ไวยากรณ์เป็นสำคัญ

นอกจากนี้ Givón ยังให้แนวคิดในเรื่องของการจำแนกหมวดหมู่ (categorization) ว่าหมวดหมู่ต่าง ๆ ไม่น่าจะมองว่าแยกจากกันโดยสิ้นเชิง เนื่องจากมีสรรพสิ่งหลายอย่างที่มีคุณสมบัติที่เป็นสมาชิกของหมวดหมู่ได้มากกว่าหนึ่งหมวดหมู่ นั่นคือหมวดหมู่ต่าง ๆ มีการทับซ้อนกัน ซึ่งเป็นเรื่องปกติ สมาชิกของหมวดหมู่ในส่วนที่ไม่ทับซ้อนกับหมวดหมู่อื่นจะถือเป็นตัวแทนดีหรือสมาชิกต้นแบบ (prototypical member) ของหมวดหมู่ ในขณะที่สมาชิกที่อยู่ในส่วนที่ทับซ้อนกันจะมีคุณสมบัติของหมวดหมู่อื่นด้วย จึงไม่ใช่สมาชิกต้นแบบ (non-prototypical member) โดยสมาชิกต่าง ๆ จะมีลักษณะนี้ไม่เท่ากัน แตกต่างกันอย่างไล่ระดับจากมากไปหาน้อย การทับซ้อนกันของหมวดหมู่มีผลมาจากเกิดการเปลี่ยนแปลงของสมาชิกจากหมวดหมู่หนึ่งไปสู่อีกหมวดหมู่หนึ่งหรือเป็นหมวดหมู่เกิดขึ้นใหม่ แนวคิดดังกล่าวนี้มีพื้นฐานมาจากแนวคิดเรื่อง ทฤษฎีต้นแบบ (Prototype Theory) ของนักอรรถศาสตร์กลุ่ม Roschian (Rosch, 1997) ยกตัวอย่างหมวดหมู่ไวยากรณ์ไทยในกรณีที่ว่าคำบ่งกลุ่มนาม (class terms) ในภาษาไทยที่มีลักษณะของคำนามและคำลักษณนามอยู่ด้วยกัน ดังที่ อัญชลี สิงห์น้อย (2551) ได้กล่าวว่าแม้ว่าคำบ่งกลุ่มนามเป็นหมวดหมู่ไวยากรณ์ที่แตกต่างจากคำนามและคำลักษณนาม แต่ความแตกต่างดังกล่าวยังคงมีการปรากฏใช้ที่คล้ายคลึงและทับซ้อนกันในปัจจุบัน การทับซ้อนกันของหมวดหมู่ไวยากรณ์ดังกล่าวมีผลมาจากกระบวนการกลายเป็นคำไวยากรณ์ จากคำนามสู่คำลักษณนาม โดยอาจมีหมวดหมู่คำบ่งกลุ่มนามเป็นขั้นตอนในระหว่าง ซึ่งในหมวดหมู่ของคำนามและคำลักษณนามจะมีทั้งสมาชิกต้นแบบและสมาชิกที่ไม่ใช่ต้นแบบปนอยู่ด้วยกัน อันเป็นเรื่องปกติของกระบวนการเปลี่ยนแปลงหมวดหมู่ทางไวยากรณ์ที่ยังคงทิ้งร่องรอยที่มาของการเป็นหมวดหมู่เดิมไว้

การจำแนกประเภทคำแบบจัดจำพวกหรือจัดระดับกระทำได้ในหลายมุมมองที่แตกต่างกันออกไป การจำแนกประเภทแบบพื้นบ้านที่ปรากฏในงานวิจัยนี้จะแตกต่างจากการจำแนกประเภททางชีววิทยา (biological taxonomy) โดยที่การจำแนกแบบพื้นบ้านจะสะท้อนให้เห็นว่าคนธรรมดาเห็นโลกอย่างไร เช่นคำว่า *ปลาวาฬ* จะถูกจัดประเภทแบบพื้นบ้านรวมไว้ภายใต้คำว่า *ปลา* ในขณะที่ในแบบชีววิทยา *ปลาวาฬ* จะรวมอยู่ภายใต้ *สัตว์เลี้ยงลูกด้วยนม* (mammal) เช่นเดียวกับ *เสือ สิงโต สุนัข* ฯลฯ (อัญชลี สิงห์น้อย 2548)

แนวคิดและทฤษฎีอีกแนวหนึ่งที่เป็นพื้นฐานงานวิจัยนี้ คือภาษาศาสตร์ปริชาน (cognitive linguistics) หนึ่งในบรรดาผู้นำคนสำคัญคือ Lackoff (1987) เป็นแนวคิดที่นำมาใช้ในการวิเคราะห์ความหมายของคำเรียกชื่อพืช โดยทฤษฎีนี้เห็นว่าการให้ความหมายกับสรรพสิ่งต่างๆ ก็คือการจัดหมวดหมู่ของสรรพสิ่งนั่นเอง เช่น เราให้ความหมายของสิ่งมีชีวิตชนิดหนึ่งว่าเป็น ‘นกขนาดเล็กซึ่งพบทั่วไปในประเทศไทย’ นั่นก็คือเราจัดหมวดหมู่สิ่งมีชีวิตนั้นว่าอยู่ในหมวดหมู่สิ่งมีชีวิตที่เรียกว่า นก และมีหมวดหมู่ย่อยเป็น นกกระจอก นั่นเอง การให้ความหมายหรือจัดหมวดหมู่กับสิ่งต่างๆ จะอยู่ในกรอบซึ่งเป็นสังคมวัฒนธรรม สภาพแวดล้อม และประสบการณ์ของบุคคลหรือกลุ่มชนนั้นๆ แต่ละกลุ่มชนที่มีพื้นฐานทางสังคมวัฒนธรรม สภาพแวดล้อม และประสบการณ์แตกต่างกันจึงมีระบบความหมายหรือการจัดหมวดหมู่สรรพสิ่งรอบกายที่แตกต่างกัน ดังที่ได้ยกตัวอย่างไปข้างต้นในเรื่องของปลาว่าหากจัดหมวดหมู่ในแวดวงวิชาการตามแนวทางวิทยาศาสตร์จะอยู่ในหมวดหมู่สัตว์เลี้ยงลูกด้วยนมซึ่งเป็นสัตว์เลือดอุ่นจำพวกเดียวกันกับช้าง เสือ วัว ฯลฯ แต่ถ้าหากอยู่ในมุมมองพื้นบ้านทั่วไปก็จะถูกมองว่าเป็นปลาซึ่งเป็นสัตว์น้ำหรือสัตว์เลือดเย็นเช่นเดียวกันกับปลาหู ปลาจลาม หรือปลาทะเลทั่วไป หมวดหมู่นี้จะมีทั้งสมาชิกที่เป็นต้นแบบและไม่ใช้ต้นแบบ เช่น นกกระจอก เป็นสมาชิกต้นแบบของหมวดหมู่ นก ในสังคมวัฒนธรรมแบบไทยเพราะสามารถเป็นตัวแทนที่ดีของนกได้ ในขณะที่ ไก่ฟ้า นกกระจอกเทศ นกเพนกวิน ฯลฯ เป็นตัวอย่างที่ไม่ดีเท่า นอกจากการจัดหมวดหมู่สรรพสิ่งแล้ว การกระทำหรือพฤติกรรมต่างๆ ก็ถูกจำแนกหมวดหมู่ในกรอบของวัฒนธรรมและประสบการณ์ด้วยเช่นกัน (Singnoi, 2006)

นอกจากนี้รายละเอียดในเรื่องของความหมายของสรรพสิ่งต่างๆ ยังมีความแตกต่างกันในแต่ละกลุ่มภาษาวัฒนธรรม นั่นคือมีการแยกความหมายออกเป็นประเภทต่างๆ ตามมโนทัศน์ของกลุ่มชน เช่น ความหมายตรงหรือความหมายจำเพาะ (proper) ความหมายนามนัย (metonymy) ความหมายอุปมาอุปไมย (metaphor) ฯลฯ ที่ให้ความสนใจศึกษากันมากคือความหมายอุปมาอุปไมยซึ่งเป็นการให้ความหมายที่เปรียบกับสิ่งอื่นหรือการกระทำอื่น ๆ ตามพื้นฐานด้านวัฒนธรรมและประสบการณ์ของผู้ให้ความหมายนั้นๆ ยกตัวอย่างเช่น คนที่มีสภาพสกปรกมักจะถูกเปรียบเหมือนสุนัขในสังคมวัฒนธรรมไทย ในขณะที่ในสังคมวัฒนธรรมตะวันตกมีทัศนคติที่ติดต่อกันซึ่งมองว่าเป็นเพื่อนที่ดีที่สุดของมนุษย์ คนที่มีสภาพสกปรกจะถูกเปรียบเป็นสิ่งอื่นแทน เช่น หมู เป็นต้น

ระเบียบวิธีวิจัย

1. พื้นที่ในการเก็บและรวบรวมข้อมูล

สำหรับงานวิจัยเรื่องคำเรียกชื่อพืชในภาษากลุ่มชาติพันธุ์ไทในเขตภาคเหนือนี้จะแบ่งกลุ่มชาติพันธุ์ไทตามตระกูลภาษาออกเป็น 20 กลุ่มภาษา ตามการศึกษาของ กาญจนา เกรียงศรี และคณะ (2536) และ สุวิไล เปรมศรีรัตน์ และคณะ (2547) ได้แก่ ไทยกลาง ไทยสุโขทัย ไทยสุพรรณบุรี ไทยคำเมือง(ไทยยวน) ไทยชิน ไทยลื้อ ไทยยา ไทยใหญ่ ไทยยอง ไทยนครไทย ไทยเลย ไทยหล่มสัก ไทยโคราช ไทยอีสาน ไทยโซ่ง(ไทยดำ) ไทยพวน ไทยครั้ง ไทยแจ้ว ไทยดี และ ลาวเวียง(ลาวกลาง) โดยมีพื้นที่จุดเก็บข้อมูลภาษากลุ่มชาติพันธุ์ละ 1 จุด รวม 20 จุด

หมายเหตุ ในงานวิจัยนี้จะใช้คำว่า ไทย กับภาษากลุ่มชาติพันธุ์ไททุกกลุ่มในภาคเหนือเนื่องจากเป็นภาษาถิ่นไทที่พูดในประเทศไทย ยกเว้นภาษา ลาวเวียง ที่พูดเป็นหลักในประเทศลาว

นอกจากนี้ข้อมูลบางส่วนได้มาจากงานวิจัยเรื่องการแปรของคำเรียกชื่อพืชในเขตภาคเหนือตอนล่างของโดย สุพัตรา จิรนนทนาภรณ์ และอัญชลี สิงห์น้อย (2552)

2. การเก็บและรวบรวมข้อมูล

- 1) เกณฑ์ในการคัดเลือกผู้บอกภาษาที่สำคัญคือเป็นเกษตรกรเพศชายหรือเพศหญิงที่มีอายุ 40 ปี ขึ้นไป มีการศึกษาระดับ ป4-ป6 มีภูมิลำเนาในพื้นที่ที่เป็นจุดเก็บข้อมูลไม่เคยโยกย้ายไปอยู่ที่อื่น และใช้ภาษาถิ่นของตนเองในชีวิตประจำวัน

- 2) เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูลเป็นแบบสอบถามที่แบ่งเป็น 2 ส่วน คือ ส่วนที่เป็นรายละเอียดของแหล่งข้อมูล และรายการคำเรียกชื่อพืชที่เป็นภาษาไทยมาตรฐานสุรางคนาง แก้วน้ำดี (2536) ซึ่งเป็นรายการคำเรียกชื่อพืชพื้นบ้านที่ปรากฏโดยทั่วไปในทุกภาค พร้อมภาพประกอบ
- 3) วิธีการเก็บข้อมูลกระทำโดยผู้วิจัยให้ผู้บอกภาษาดูภาพหรือตัวอย่างของจริงจากพืช ภาพใดชัดเจน ผู้บอกภาษามีความเข้าใจดี และให้ข้อมูลได้โดยไม่เกิดความไม่แน่ใจ ผู้วิจัยจะบันทึกข้อมูลคำศัพท์นั้นไว้ แต่ถ้าภาพใดไม่ชัดเจนว่าเป็นพืชชนิดใด ผู้วิจัยจะซักถามลักษณะของพืชที่ผู้บอกภาษากล่าวถึง แล้วดูว่าตรงกับศัพท์ที่ต้องการทดสอบหรือไม่ ถ้าตรงจะบันทึกคำศัพท์นั้นไว้ ถ้าไม่ตรง ผู้วิจัยจะอธิบายลักษณะสำคัญของพืชในศัพท์ที่กำลังทดสอบให้ผู้บอกภาษาทราบ และซักถามจนกว่าผู้บอกภาษาจะเข้าใจ

3. การวิเคราะห์ข้อมูล

เมื่อรวบรวมข้อมูลแล้วผู้วิจัยจะนำคำเรียกชื่อทั้งหมดมาบันทึกในตารางแสดงคำศัพท์โดยใช้โปรแกรมคอมพิวเตอร์ช่วย โดยมีวิธีการวิเคราะห์คำศัพท์ ในลำดับดังนี้

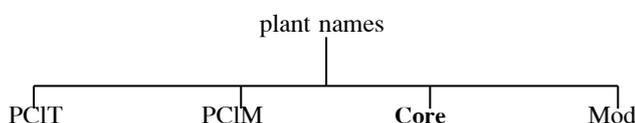
- 1) พิจารณาลักษณะภาษาคำเรียกชื่อพืชในแต่ละภาษาถิ่น ได้แก่โครงสร้างคำ ส่วนประกอบ และความสัมพันธ์ทางไวยากรณ์ของส่วนประกอบต่าง ๆ
- 2) เปรียบเทียบลักษณะคำเรียกชื่อพืชในด้านต่าง ๆ ระหว่างภาษาไทยมาตรฐานและภาษากลุ่มชาติพันธุ์ไท และระหว่างภาษากลุ่มชาติพันธุ์ไทด้วยกันโดยยึดภาษาไทยมาตรฐานเป็นหลัก
- 3) วิเคราะห์ความหมายของหน่วยศัพท์และจัดประเภทความหมาย เช่น ความหมายจำเพาะหรือความหมายที่แสดงจินตภาพ เป็นต้น และพิจารณาหน่วยศัพท์ที่มีความหมายแสดงจินตภาพเพื่อหาโมทัศน์พื้นบ้านของภาษากลุ่มชาติพันธุ์ไทในภาคเหนือ

ผลการวิจัย

1. ลักษณะไวยากรณ์คำเรียกชื่อพืชในภาษากลุ่มชาติพันธุ์ไทในเขตภาคเหนือ

1.1. โครงสร้างภาษาของคำเรียกชื่อพืช

คำเรียกชื่อพืชพื้นเมือง (folk plant names) ของภาษากลุ่มชาติพันธุ์ไทในภาคเหนือนั้น มีความเป็นระบบ เช่นเดียวกับกับชื่อทางวิทยาศาสตร์ แต่มีความแตกต่างออกไปทั้งในเรื่องของโครงสร้างไวยากรณ์และโครงสร้างความหมาย สำหรับโครงสร้างทางภาษานั้นมีความซับซ้อนกว่าชื่อทางวิทยาศาสตร์ตลอดจนชื่ออื่น ๆ เช่น ชื่อบุคคล ชื่อสถานที่ ชื่อสิ่งของ ฯลฯ นั่นคือคำเรียกชื่อพืชที่มีโครงสร้างสมบูรณ์จะประกอบด้วยส่วนประกอบถึง 4 ส่วน ได้แก่ แก่นชื่อ (core) คำบ่งกลุ่มพืช (plant class terms, PCIT) หน่วยคำบ่งกลุ่มพืช (plant class markers, PCIM) และคำขยายพืช (modifiers, MOD) ส่วนประกอบต่าง ๆ ดังกล่าวเรียงประกอบกันดังแสดงได้ในแผนภูมิต่อไปนี้

ทั้งนี้คำเรียกชื่อพืชอาจปรากฏได้หลายรูปแบบแตกต่างกันที่ประเภทและจำนวนของส่วนประกอบ โดยทุกรูปแบบต้องมีแก่นชื่อเสมอ ดังนี้

- Core เช่น เถ้(จั่ว) ลิ้ว(พลับพลึง) รุม(มะรุม) ฯลฯ
- Core-mod เช่น หอมนวนล(ลำตวน) มันต่าง(มันสำปะหลัง) พริกเขียว(พริกสด) ฯลฯ
- PCIT-Core เช่น ดอกกรัก หมักแก้ง(สับปะรด) ฯลฯ
- PCIM-Core เช่น มะหนัด(สับปะรด) อีสุม(มะรุม) ฯลฯ
- Core-MOD เช่น มันต่าง(มันสำปะหลัง) หอมตอน(สะระแหน่) ฯลฯ

- PCIT-PCIM-Core เช่น หน่ออีป้อ(กะทือ) ผักอีหมื่น(กุยช่าย) ฯลฯ
- PCIT-Core-MOD เช่น ผักกุ่มบก(ผักกุ่ม) ใบพลุนก(ข้าวปลู) ฯลฯ
- PCIM-Core-Mod เช่น บักถั่วปู่(ถั่วพู) หมะถั่วเขียว(ถั่วเขียว) ฯลฯ
- PCIT-PCIM-Core-MOD เช่น เคื่อหมักถั่วพู (ถั่วพู) ฯลฯ

1.2. ส่วนประกอบคำเรียกชื่อพืช

ส่วนประกอบของคำเรียกชื่อพืชทั้ง 4 ส่วนตั้งที่ได้กล่าวไปแล้วมีรายละเอียดดังนี้

1.2.1. แก่นชื่อพืช

แก่นชื่อพืชคือคำศัพท์ (lexical items) ที่โดยทั่วไปแล้วสามารถแสดงความแตกต่างของชนิดพืชได้ มักเป็นคำที่ภาษากลุ่มชาติพันธุ์ไทใช้ร่วมกัน แม้ว่าอาจมีรูปแปรและ/หรือมีส่วนประกอบอื่นประกอบแตกต่างกันไปก็ตาม ยกตัวอย่างเช่น

ไทยมาตรฐาน	ไท 1	ไท 2	ไท 3	ไท 4	ไท 5
กระจับ	หมะจับ	บะจับ	หมักกระจับ	หมักจับ	บักกระจับ
กะทือ	หัวกะทือ หัวทือ	หน่อกะทือ	อีทือ	อีทือ	
ขึ้นฉ่าย	ผักขึ้นช่าย	ผักช่าย	ใบขึ้นช่าย	ใบขึ้นช่าย	ต้นขึ้นช่าย

อย่างไรก็ตามมีพืชจำนวนไม่น้อยที่แก่นชื่อพืชยังไม่สามารถแยกแยะให้เห็นความแตกต่างได้ หรือพืชนั้น ๆ มีชนิดย่อย ๆ ลงไปอีกเป็นจำนวนแตกต่างกันไป จึงต้องมีคำขยายพืชระบุชนิดย่อยของพืชนั้น ๆ เช่น

มะเขือ มีชนิดย่อยเป็น มะเขือแจ๊ะ(มะเขือขึ้น) มะเขือแคว้ง(มะเขือพวง) มะเขือท่าม้า (มะเขือยาว) มะเขือมาน(มะเขือเทศ) มะเขือกรอบ(มะเขือเปราะ) มะเขือลาย (มะเขือเสวย)

ถั่ว มีชนิดย่อยเป็น ถั่วฝักยาว ถั่วพู ถั่วลันเตา ถั่วเขียว ถั่วเหลือง ถั่วแปบ

พริก มีชนิดย่อยเป็น พริกแดง(พริกขี้หนู) พริกพั่ว(พริกขี้ฟ้า) พริกป้อม(พริกไทย)

บัว มีชนิดย่อยเป็น บัวบก บัวสาย บัวหลวง

แก่นชื่อพืชส่วนใหญ่พบเป็นคำนาม มีโครงสร้างภาษาแบ่งได้เป็น 4 ประเภท ได้แก่

- 1) คำมูลฐาน (simple words) อาจเป็นคำพยางค์เดียวหรือคำหลายพยางค์ก็ได้
 - คำพยางค์เดียว เช่น เพา(กะเพรา) เจ้า(จ๊ว) ซ้อน(พุดซ้อน) หมาก ฯลฯ
 - คำหลายพยางค์ เช่น กะชาย(กระชาย) ดังงา(กระดังงา) ฯลฯ
 มีแก่นชื่อพืชจำนวนหนึ่งเป็นคำกริยา เช่น ซ้อน(พุดซ้อน) ฯลฯ
- 2) คำประสม (compounds) เช่น แม่หม้าย(ผกากรอง) คะนองม้า(สันตะวา) เขียวหวาน(ส้มเขียวหวาน)
- 3) คำนามสังเคราะห์ (nominalized nouns) ซึ่งมาจากนามวลีหรือประโยค
 - นามวลี เช่น สามเดือน(บานไม่รู้โรย) ขาเขียด(ผักขาเขียด) ฯลฯ
 - กริยาวลี เช่น ต่อยยุบ(ไมยราบ) พองแวน(ไมยราบ) กระทืบยวบ(ไมยราบ)
 - ประโยค เช่น ฝ้ายลายห่อทอง(กระทกรก) สามปีบ่เหี่ยว(บานไม่รู้โรย) ดาวล้อมเดือน(ผกากรอง) หม่าเหี่ยว(ตำแย) ฯลฯ
- 4) คำซ้อน (reduplicated words) ซึ่งมีทั้งคำซ้อนเสียงและคำซ้อนความหมาย
 - คำซ้อนเสียง เช่น โอบแถบ(สันตะวา) ก้อมก้อ(แมงลัก) ฮองแสง(โสน) ฯลฯ
 - คำซ้อนความหมาย เช่น จอกแหน(จอก) ชิงกระชาย(กระชาย) หีหมอย(กระทกรก) ฯลฯ

1.2.2. คำบ่งกลุ่มพืช

คำบ่งกลุ่มพืชเป็นหน่วยคำอิสระปรากฏได้โดยลำพัง ใช้แสดงระดับที่เหนือสุดในระบบการแบ่งกลุ่มแบบพื้นบ้าน (folk taxonomy) หากปรากฏจะปรากฏในตำแหน่งแรกของคำเรียกชื่อพืช คำบ่งกลุ่มพืชพบ 3 กลุ่มได้แก่ คำบ่งกลุ่มพืชทั่วไป (generic class terms, GnCIT) คำบ่งกลุ่มส่วนประกอบพืช (plant part class terms, PpCIT) และคำ

บ่งกลุ่มหน้าที่พืช (functional class terms, FCIT) สามารถปรากฏพร้อมกันได้ทั้งสามกลุ่ม ซึ่งหากปรากฏมากกว่าหนึ่งกลุ่มมักจะเรียงกันตามลำดับ เช่น

ต้นเป็ย(ตะแบก)	GnCIT-Core
เคือผักบั้ง(ผักปลัง)	PpCIT-FCIT-Core
ต้นดอกไม้วัว(ดาวกระจาย)	GnCIT-PpCIT-FCIT-Core

- 1) คำบ่งกลุ่มพืชทั่วไป ใช้บ่งว่าแก่นชื่อนั้น ๆ เป็นพืชชนิดหนึ่งไม่ใช่สิ่งมีชีวิตอื่น ๆ ซึ่งรวมคนและสัตว์ คำบ่งกลุ่มประเภทนี้ที่พบได้แก่
 - ต้น เช่น ต้นตาล ต้นแบก(ตะแบก) ต้นเจ้าชู้(หญ้าเจ้าชู้) ฯลฯ
 - เติน เป็นรูปแปรเสียงของ ต้น เช่น เตินแอ้ว(อ้อย) เตินนุ่น(นุ่น) เตินแทน(จอก) ฯลฯ
 - กก เช่น กกโพ ฯลฯ
 - เก้า เช่น เก้าเคียน(ตะเคียน) เก้าเป็ย (ตะแบก) เก้าโพ ฯลฯ
 - เผื่อ/ ผือ เช่น เผื่อปุ(ต้นพลู)
- 2) คำบ่งกลุ่มส่วนประกอบพืช ใช้บ่งส่วนประกอบพืชที่เด่นที่สุดหรือส่วนประกอบพืชที่นำมาใช้ประโยชน์ได้ คำบ่งกลุ่มส่วนประกอบพืชที่พบมีดังนี้
 - ดอก/วอก ใช้กับพืชใช้ดอก/ไม้ดอก เช่น ดอกเข็ม ดอกแก้ว ดอกเฟื่องฟ้า วอกเข็ม(ดอกเข็ม) วอกแก้ว(ดอกแก้ว) วอกเฟื่องฟ้า(ดอกเฟื่องฟ้า) ฯลฯ
 - ใบ ใช้กับพืชใช้ใบ/ไม้ใบ เช่น ใบชะพลู(ข้าพลู) ใบชะลาบ(สาระแหน่) ใบเตย ฯลฯ
 - ลูก ใช้กับพืชใช้ผลหรือหัว เช่น ลูกยอ ลูกท่อน(กระท้อน) ลูกขามป้อม(มะขามป้อม) ฯลฯ
 - หัว/โห ใช้กับพืชใช้รากซึ่งเป็นหัว เช่น หัวสิงโค(ตะไคร้) หัวเทียม(กระเทียม) โหข่า(ข่า) ฯลฯ
 - หน่อ ใช้กับพืชใช้หน่อ เช่น หน่ออีป้อ(กระทือ) ฯลฯ
 - เถา/เคือ/ย่าน ใช้กับพืชเถาเดิน เช่น เถาย่านาง(ย่านาง) เถายายเถา(ลิเถา) เคือย่านาง เคือผักกูด(ลิเถา) ย่านหลีเถา(ลิเถา) ย่านผักบั้ง(ผักปลัง) ฯลฯ
 - สาย ใช้กับพืชใช้สาย(ก้านบัว) เช่น สายบัว(บัวสาย) ฯลฯ
 - ยอด ใช้กับพืชใช้ยอด เช่น ยอดมะเลียบ(เลียบ) ยอดองนก(กระทกรก) ฯลฯ
 - หนาม ใช้กับพืชหนามเดิน เช่น หนามอีราบ(ไมยราบ) ฯลฯ
- 3) คำบ่งกลุ่มหน้าที่พืช ใช้บ่งลักษณะการนำพืชไปใช้งาน ซึ่งแบ่งเป็นกลุ่มย่อย ๆ ได้แก่
 - ธัญพืช (grains) หรือพืชข้าวกล้าให้เมล็ดเป็นอาหารหลัก คือ ข้าว เช่น ข้าวบั้ง(ข้าวฟ่าง) ข้าวอ่า(ข้าวเจ้า) ข้าวบั้ง(ข้าวเหนียว) ฯลฯ
 - พืชกินได้ (edible plants) ใช้ประกอบอาหาร คือ ผัก เช่น ผักกระถิน ผักกุ่มน้ำ ผักขี้เหล็ก ฯลฯ
 - พืชวัสดุ (materials) ใช้เป็นวัสดุก่อสร้าง คือ ไม้ เช่น ไม้เป็ย(ตะแบก) ไม้สำสำ(จำปา) ฯลฯ
 - พืชยา (medicinal plants) ใช้รักษาโรค คือ ว่าน เช่น ว่านไพล ว่านชน (พลับพลึง) ฯลฯ
 - วัชพืช (useless plants) ใช้เป็นอาหารไม่ได้หรือแม้กระทั่งใช้ประโยชน์ไม่ได้ คือ หญ้า เช่น หญ้าหันไก่ หญ้าบ้านฮ้าง หญ้าขี้ล่อ ฯลฯ

1.2.3. หน่วยคำบ่งกลุ่มพืช

หน่วยคำบ่งกลุ่มพืชเป็นหน่วยคำไม่มีอิสระ (bound morpheme) ปรากฏโดยลำพังโดยปราศจากแก่นชื่อไม่ได้ โดยทั่วไปแล้วหากหน่วยคำบ่งกลุ่มพืชปรากฏจะปรากฏในตำแหน่งต่อจากคำบ่งกลุ่มพืช เช่น

ผักอีว้า(สันตะวา)	PCIT-PCIM-Core
หญ้าบะนิ้วหมู(หญ้าเจ้าชู้)	PCIT-PCIM-Core
หนามอีราบ(ไมยราบ)	PCIT-PCIM-Core

หน่วยคำบ่งกลุ่มพืชพบ 3 กลุ่มได้แก่ หน่วยคำบ่งกลุ่มผล(fruit class markers, FrCIM) หน่วยคำบ่งกลุ่มเพศสภาพ (gender class markers, GdCIM) และหน่วยคำบ่งกลุ่มจำนวน (numeral class markers, NuCIM) ซึ่งพบปรากฏพร้อมกันเพียงสองกลุ่มแรกโดยไม่จำกัดตำแหน่ง เช่น

มะอึ้ม(มะรุ้ม)	FrCIM-GdCIM-Core
บักมะระ(มะระจีน)	GdCIM-FrCIM-Core

- 1) หน่วยคำบ่งกลุ่มผล ใช้บ่งว่าแก่นชื่อนั้น ๆ เป็นพืชที่มีผล ผัก เมล็ด หรือหัว(ราก) ซึ่งส่วนใหญ่กินได้ พบมากกว่าหนึ่งหน่วยคำ ดังนี้

- *หมาก*- เช่น *หมากขามป้อม*(มะขามป้อม) *หมากชมพู* *หมากนิ้ว*(แห้ว) ฯลฯ
- *หมัก*- เช่น *หมักหมี่*(ขนุน) *หมักจับ*(กระจับ) *หมักจั่ว* ฯลฯ
- *หม่า*- เช่น *หม่าหุน* (ขนุน) ฯลฯ
- *หมะ*- เช่น *หมะหุน*(ขนุน) *หมะเขาควย*(กระจับ) *หมะถั่ว*(ถั่วฝักยาว) ฯลฯ
- *มะ*- เช่น *มะถั่วลายเสือ*(ถั่วฝักยาว) *มะบวบ*(บวบ) *มะหมั่น*(ฝรั่ง) ฯลฯ

จากหลักฐานที่ปรากฏให้เห็นได้นั้น สามารถอธิบายได้ว่าหน่วยคำบ่งกลุ่มผลทั้งสามหน่วยคำมีที่มาจากหน่วยคำเดียวกันคือ *หมาก* ซึ่งเป็นคำศัพท์ (lexical item) หมายถึงพืชชนิดหนึ่ง (พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542, 2546) ดังปรากฏเป็นแก่นชื่อในภาษาชาติพันธุ์ไททุกกลุ่ม ต่อมาก็ได้เกิดการเปลี่ยนแปลงโดยผ่านกระบวนการกลายเป็นคำไวยากรณ์ (grammaticalization) เกิดการเปลี่ยนแปลงความหมายในลักษณะการเลื่อนความหมาย (semantic bleaching) ในลักษณะที่มีความหมายกว้างออก (generalization) หมายถึงผลของพืชทั่วไปและจะปรากฏกับแก่นชื่อพืชทุกครั้ง จึงมีสถานะเป็นคำไวยากรณ์ (grammatical word) และเมื่อปรากฏในบริบทที่ต้องตามด้วยชื่อพืชบ่อยครั้ง เช่น *หมากป้าว*(มะพร้าว) เกิดการ “กร่อน” เสียงในลำดับที่เริ่มจากการลดความยาวของเสียงสระจาก *หมาก* /màak/ เป็น *หมัก*- /màk-/ ต่อมาเกิดการสูญเสียพยัญชนะท้าย จาก *หมัก*- /màk-/ เป็น *หมะ*- /mà-/ ซึ่งบางครั้งก็พบว่ายังคงใช้สระเสียงยาวอยู่คือ *หม่า*- /màa-/ เช่น *หม่าหุน* (ขนุน) และต่อมาเกิดการเปลี่ยนเสียงวรรณยุกต์จากวรรณยุกต์ต่ำระดับเป็นกลางระดับ จาก *หมะ*- /mà-/ และ *หม่า*- /màa-/ เป็น *มะ*-/ma-/ ปัจจุบันพบรูปแปรทั้งหมดใช้ในความหมายที่กว้างออกไปอีก หมายถึงพืชกินผล พืชกินผัก พืชกินเมล็ดหรือเมล็ด พืชกินหัว หรือแม้กระทั่งพืชอื่น ๆ ที่ไม่มีผล ผัก เมล็ดหรือเมล็ด หรือหัว ที่ใช้เป็นประโยชน์ได้ดังที่ปรากฏในบางถิ่น ดังตัวอย่างต่อไปนี้

- พืชกินผล เช่น *หมากป้าว*(มะพร้าว) *หมักขามป้อม*(มะขามป้อม) *หม่าหุน*(ขนุน) *หมะกูด* (มะกูด) *หมะผัก*(ผัก) ฯลฯ
- พืชกินผักหรือเมล็ด เช่น *หมากค้อนก้อม* (มะรุ้ม) *หมะถั่วฝักยาว*(ถั่วฝักยาว) *หมะถั่วปู้*(ถั่วพู) *หมะเหนียง*(หามม่วย) ฯลฯ
- พืชกินเมล็ดหรือเมล็ด เช่น *หมากเม็ดแล*(พริกขี้หนู) *หมักตะวัน*(ทานตะวัน) *หมะปัด*(พริกไทย) ฯลฯ
- พืชกินหัว เช่น *หมากนิ้ว*(แห้ว) *หมากชะตุม*(มันแกว) *หมะมันตั้ง*(มันสำปะหลัง) *มะแก้ว*(มันแกว) ฯลฯ
- พืชกินเมล็ด เช่น *หมักตะวัน*(ทานตะวัน) *หมะถั่วเขียว*(ถั่วเขียว) *หมะแปบ*(ถั่วแปบ) ฯลฯ
- พืชอื่น ๆ เช่น *หมักโอบเหบ*(สันตวา) *มะปอบ*(กำมปู้) *หมากชมพู*(หางนกยูง) *หมะตาล*(ตาล) *หมะหนาม*(ชะเลียด) ฯลฯ

ดังนั้นด้วยสาเหตุที่ *หมาก* มีการเปลี่ยนแปลงดังกล่าว จึงพบ *หมาก/หมัก* มีหลายหน้าที่ในตำแหน่งต่าง ๆ ดังนี้

- ตำแหน่งแก่นชื่อพืช เช่น *เดินหมากหลวง* (หมาก) (GnCIT-Core-Mod) *บักหมาก*(หมาม่วย) (CITM-Core) ฯลฯ
 - ตำแหน่งคำบ่งกลุ่มส่วนประกอบพืช เช่น *หมักหญ้าขวก*(หญ้าเจ้าชู้) (PpCIT-Core) ฯลฯ
 - ตำแหน่งหน่วยคำบ่งกลุ่มผล เช่น *โหหมากชะตุ่ม*(มันแกว) (PpCIT-FrCIM-Core) *หมากโหม่ง* (มะม่วง) ฯลฯ
- 2) หน่วยคำบ่งกลุ่มเพศสภาพ ใช้บ่งว่าแก่นชื่อนั้น ๆ เป็นเพศหญิงหรือเพศชายเช่นเดียวกันกับที่ปรากฏกับชื่อคน ในภาษากลุ่มชาติพันธุ์ไทภาคเหนือพบปรากฏดังนี้
- เพศชาย ได้แก่ *บัก- /บะ-* เช่น *บักชมพู บักถั่วแต้*(ถั่วเหลือง) *บักจั่ว*(จั่ว) *บะชมพู บะแปบ*(ถั่วแปบ) เพศหญิง ได้แก่ *อี- นาง-* และ *ยาย-* เช่น *อีหนูน*(ขุ่น) *อีกั้งแกง*(ทับทิม) *อินอย*(บวบเหลี่ยม) *นางลัก*(แมงลัก) *เกายายเกา*(ลิเกา) ฯลฯ
- 3) หน่วยคำบ่งกลุ่มจำนวน ใช้บ่งว่าแก่นชื่อนั้น ๆ เป็นพหูพจน์ (plural) พบดังนี้
- *กำ/กะ* เช่น *กำไผ*(ไผ) *หัวกะไผ* (ไผ)
 - *หมู่* เช่น *หมู่ฮอย*(มะระขึ้นก)

1.2.4. คำขยายชื่อพืช

คำขยายชื่อพืชเป็นคำที่ระบุชนิดย่อยของพืชหากมีชนิดย่อยแตกต่างออกไปอีกดังที่ได้กล่าวไปแล้วข้างต้น หากปรากฏจะอยู่ในตำแหน่งขวาของแก่นชื่อ คำขยายพืชพบปรากฏในโครงสร้างทั้งที่เป็นคำและวลี ดังนี้

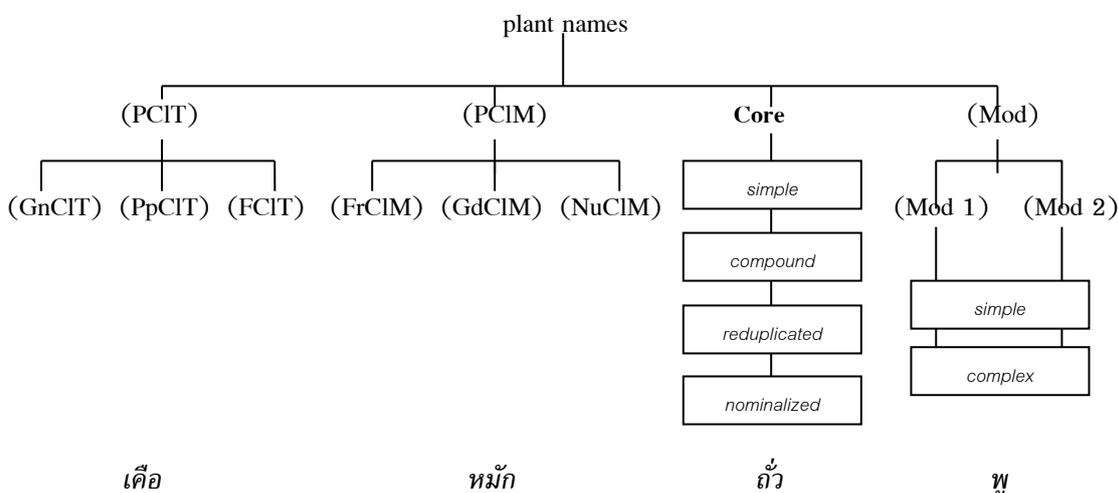
- คำ พบทั้งคำนามและคำกริยา เช่น *หอมขาว*(กระเทียม) *กล้วยใต้*(กล้วยน้ำว้า) *ชิงแมงดา*(กะทือ) *ก้อมก้อมดำ*(กะเพรา) *บัวลอย*(จอก) *หะเม็ดหลวง*(พริกชี้ฟ้า) *หมักแดงจริง*(แดงไทย) ฯลฯ
- วลี พบทั้งนามวลีและกริยาวลี เช่น *ถั่วฝักอี*(ถั่วฝักยาว) *มะถั่วใส่เสื่อ*(ถั่วฝักยาว) *ดอกคำขี้วัว* (ผกากรอง) *สะลางก้านขาว*(แมงลัก) *หะเม็ดชี้ฟ้า*(พริกชี้ฟ้า) ฯลฯ

คำขยายชื่อพืชพบปรากฏได้มากกว่าหนึ่งชุด เพื่อแจกแจงชนิดย่อยของพืชต่อไปอีก หากคำขยายแรกคำเดียวไม่สามารถแยกแยะชนิดพืชได้ ยกตัวอย่างดังนี้

มันแกวลาว มีคำขยายสองคำคือ *แกว* และ *ลาว* คำว่า *แกว* ขยาย *มัน* ว่าเป็น *มันแกว*(มันเทศ) ซึ่งเป็นมันชนิดหนึ่ง หากขยายด้วย *ลาว* ต่อเป็น *มันแกวลาว* จะหมายถึงมันแกวในภาษาไทยมาตรฐาน

มะเขือกอบลาย มีคำขยายสองคำคือ *กอบ*(กรอบ) และ *ลาย* คำว่า *กอบ* ขยาย *มะเขือ* ว่าเป็น *มะเขือกอบ* (มะเขือเปราะ) ซึ่งเป็นมะเขือชนิดหนึ่งที่มีลักษณะกรอบ หากขยายด้วย *ลาย* เป็น *มะเขือกอบลาย* จะหมายถึงมะเขือเสวย ซึ่งมีลักษณะทั้งกรอบและลายสองลักษณะรวมอยู่ด้วยกัน

ดังที่ได้กล่าวมาแล้ว สามารถสรุปโครงสร้างภาษา ส่วนประกอบต่าง ตำแหน่งและหน้าที่ของส่วนประกอบของคำเรียกชื่อพืชที่สมบูรณ์หรือเต็มรูปแบบของกลุ่มชาติพันธุ์ไทในภาคเหนือในภาพรวมได้ดังนี้

แผนภูมิแสดงให้เห็นว่าคำเรียกชื่อพืชที่สมบูรณ์อาจประกอบด้วยส่วนประกอบถึง 4 ส่วนใหญ่ปรากฏพร้อมกัน ได้แก่ คำบ่งกลุ่มพืช (PCIT) หน่วยคำบ่งกลุ่มพืช (PCIM) แก่นชื่อ (Core) และคำขยายชื่อพืช แก่นชื่อเป็นส่วนที่จำเป็น ต้องปรากฏเสมอ พบเป็นได้ทั้งในลักษณะที่เป็นคำมูล (simple) คำประสม (compound) คำซ้อน (reduplicated) และคำนามสังเคราะห์ (nominalized) คำบ่งกลุ่มพืชอาจปรากฏหรือไม่ก็ได้ แบ่งได้เป็น 3 กลุ่มย่อย คือ คำบ่งกลุ่มพืชทั่วไป (GnCIT) คำบ่งกลุ่มส่วนประกอบพืช (PpCIT) และคำบ่งกลุ่มหน้าที่พืช (FCIT) ซึ่งอาจปรากฏครั้งเดียวพร้อมกันได้ทั้ง 3 กลุ่มตามลำดับ หน่วยคำบ่งกลุ่มพืชอาจปรากฏหรือไม่ก็ได้ แบ่งได้เป็น 3 กลุ่มย่อย คือ หน่วยคำบ่งกลุ่มผล (FrCIM) หน่วยคำบ่งกลุ่มเพศสภาพ (GdCIM) และหน่วยคำบ่งกลุ่มจำนวน (NuCIM) ซึ่งไม่อาจปรากฏพร้อมกันได้ในครั้งเดียวกัน คำเรียกชื่อพืชอาจมีคำขยายปรากฏร่วมได้ถึง 2 ชุด คือ (Mod 1) และ (Mod 2) เพื่อแยกชนิดย่อยของพืชต่อไปอีก คำขยายเป็นได้ทั้งคำมูล (simple) และคำที่มีโครงสร้างซับซ้อน (complex) เช่นวลี

การปรากฏและลำดับของส่วนประกอบต่างๆ ของคำเรียกชื่อพืชพบปรากฏมากที่สุด 4 ส่วนโดยส่วนประกอบใหญ่ทุกส่วนสามารถปรากฏพร้อมกันได้ในคราวเดียวกันในลำดับที่แสดงโดยแผนภูมิข้างบน การกระจายของส่วนประกอบต่างๆ พบปรากฏอยู่ในทุกตำแหน่งหลายรูปแบบ ดังนี้

(GnCIT)	(PpCIT)	(FCIT)	(FrCIM)	(GdCIM)	Core	(Mod 1)	(Mod 2)
					ลมแล้ง		
					หอม	ขาว	
				บัก	หมี		
			หมะ		เขือ		
			มะ		เขือ	กอบ	ลาย
			หมาก	บะ	ป้าว		
		ว่าน			ไพล		
		ผัก		อี	เหม็น		
		ผัก	หมะ		เคี้ยว		
	หน่อ				กะทือ		
	หนาม			อี	ราบ		
	หัว		หมาก		ชะตุม		
	ใบ	หญ้า			เมืองววย		
ต้น					กุ่ม		
แก้ว				บะ	ป้าว		
ต้น		ไม้			เปื่อย		
ต้น	ดอก	ไม้			ไหว		

2. การเปรียบเทียบลักษณะและการใช้คำเรียกชื่อพืช

การเปรียบเทียบลักษณะและการใช้คำเรียกชื่อพืชระหว่างภาษาไทยมาตรฐานและภาษากลุ่มชาติพันธุ์ในภาคเหนือ และระหว่างภาษาชาติพันธุ์ต่างๆ ด้วยกันว่ามีความแตกต่างจากภาษาไทยมาตรฐานมากน้อยกว่ากันเพียงใด

2.1. การเปรียบเทียบลักษณะและการใช้คำเรียกชื่อพืชระหว่างภาษาไทยมาตรฐานและ ภาษากลุ่มชาติพันธุ์ไทในภาคเหนือ

ในการเปรียบเทียบลักษณะและการใช้คำเรียกชื่อพืชในภาษากลุ่มชาติพันธุ์ไทต่างๆ ในเขตภาคเหนือนั้น พบปรากฏทั้งการใช้คำเรียกชื่อพืชคำเดียวกันกับภาษาไทยมาตรฐาน และการใช้คำเรียกชื่อพืชคนละคำกัน ในจำนวนชนิด

พืชหรือคำเรียกชื่อพืชในภาษาไทยมาตรฐาน 174 คำนั้น ทุกคำปรากฏในภาษากลุ่มชาติพันธุ์ไทในภาคเหนือ โดยร้อยละ 2 ปรากฏเหมือนกันทุกประการ และร้อยละ 98 ปรากฏโดยมีความแตกต่างใน 2 ประการหลัก ประการแรกเป็นความแตกต่างที่เกิดจากการแปรในคำเดียวกันเป็นอัตราร้อยละ 98 ของจำนวนคำทั้งหมด และประการที่สองเป็นความแตกต่างที่เป็นการใช้คำเรียกชื่อพืชคนละคำกับภาษาไทยมาตรฐานเป็นอัตราร้อยละ 81 ของจำนวนคำทั้งหมด ฉะนั้นจึงมีคำเรียกชื่อพืชจำนวน 30 คำคิดเป็นร้อยละ 17 ที่เป็นการแปรเพียงประการเดียว

2.1.1. การใช้คำเรียกชื่อพืชคำเดียวกัน

ในจำนวนชนิดพืชทั้งหมด 174 ชนิดหรือคำในภาษาไทยมาตรฐานนั้น ทุกคำปรากฏใช้ในภาษากลุ่มชาติพันธุ์ไทในภาคเหนือด้วย ซึ่งในการใช้คำเรียกชื่อพืชคำเดียวกันนั้น มีรายละเอียดดังนี้

2.1.1.1. การใช้คำเรียกชื่อพืชที่เหมือนกัน

งานวิจัยนี้พบมีการใช้คำเรียกชื่อพืชที่เหมือนกันทุกประการกับภาษาไทยมาตรฐานและในทุกกลุ่มชาติพันธุ์เพียง 3 คำเท่านั้นคือ งา จำปี และ ผักหวาน คิดเป็นร้อยละ 2 ของจำนวนชนิดพืชทั้งหมด 174 ชนิด

2.1.1.2. การแปรของคำเรียกชื่อพืชเดียวกัน

พืชที่พบว่ามีการใช้คำเรียกชื่อพืชคำเดียวกันแต่มีการแปรแตกต่างกันไปมีจำนวน 171 คำ คิดเป็นร้อยละ 98 จากจำนวนพืช 174 ชนิด การแปรของคำเรียกชื่อพืชเดียวกันคือการใช้แก่นชื่อพืชหรือคำขยายชื่อพืชซึ่งเป็นคำศัพท์ (lexical items) คำเดียวกันแต่มีรูปแตกต่างกัน รูปที่ต่างกัมนั้นพบอย่างน้อย 7 ลักษณะ ดังนี้

- 1) การแปรหน่วยเสียงของแก่นชื่อหรือคำขยาย ปรากฏกับหน่วยเสียงเดียวในแก่นชื่อหรือคำขยาย ซึ่งอาจเป็นหน่วยเสียงพยัญชนะ สระ หรือวรรณยุกต์ เช่น (ดอก)รัก-(ดอก)ฮัก มีการแปรที่หน่วยเสียงพยัญชนะต้นของแก่นชื่อเพียงหน่วยเสียงเดียว อย่างไรก็ตามอาจมีการแปรอาจปรากฏกับหน่วยเสียงสองหน่วยก็ได้หากแก่นชื่อพืชมีมากกว่าหนึ่งพยางค์อาจมีการแปรได้มากกว่าหนึ่งหน่วยเช่น กะเพรา-ตะเพา มีสองพยางค์และมีการแปรหน่วยเสียงสองคู่คือ /k-/ และ /t-/ และ /phr-/ และ /ph-/ เป็นต้น ในที่นี้จะไม่พิจารณาการแปรเสียงวรรณยุกต์ประกอบ เนื่องจากภาษากลุ่มชาติพันธุ์ไททั่วไปมีการแปรเสียงวรรณยุกต์อย่างหลากหลายดังเป็นที่ทราบกันโดยทั่วไป ซึ่งไม่เป็นประเด็นที่งานวิจัยนี้เน้นการแปรหน่วยเสียงพยัญชนะและสระของแก่นชื่อพืชหรือคำขยายพบดังนี้
 - การใช้รูปแปรที่หน่วยเสียงพยัญชนะต้น พบทั้งรูปแปรลักษณะการเปล่งเสียง (manner of articulation) รูปแปรฐานกรณ์ (point of articulation) และรูปแปรทั้งลักษณะการเปล่งเสียงและฐานกรณ์ในแก่นชื่อพืชเดียวกัน อย่างน้อยพบดังนี้

รูปแปรลักษณะการเปล่งเสียง

เสียงช่องปาก-เสียงนาสิก

/l-/ และ /n-/	เช่น	(บัก)ลอย-(บัก)นอย
/y-/ และ /ɯ-/	เช่น	(บัก)ยอ-(บัก)ญอ
/b-/ และ /m-/	เช่น	(หมะ)โบบ-(ฮือ)โหมบ

เสียงกักฟันลม-เสียงกักไม่ฟันลม

/ph-/ และ /p-/	เช่น	(หมะ)พ้าว-(หมะ)ป้าว
/th-/ และ /t-/	เช่น	(หมะ)ทัน-(หมะ)ตัน
/ch-/ และ /c-/	เช่น	พริกชี้ฟ้า-พริกจี้ฟ้า
/kh-/ และ /k-/	เช่น	(หมัก)แข้ง-(หมัก)แก้ง

เสียงกักฟันลม-เสียงเสียดแทรกคอดหอย

/ph-/ และ /h-/	เช่น	(ผัก)ไพ-(ผัก)ไฮ
/th-/ และ /h-/	เช่น	(ผัก)โอบเดบ-(ผัก)โอบเหบ
/kh-/ และ /h-/	เช่น	(ผัก)ขม-(บัก)หม

เสียงกัก-เสียงข้างลิ้น

/d-/และ/l-/ เช่น ถั่วดิน-ถั่วลิ้น
 บักเตือ-หมากเหลื่อ

เสียงกักโมฆะ-เสียงกักอโมฆะ

/b-/และ/p-/ เช่น บัว-(ดอก)โบ

รูปแปรฐานกรณ์

/ph-/และ/kh-/ เช่น (ดอก)พุด-(ดอก)คุด

/s-/และ/h-/ เช่น (ต้น)ไทร-(เต็น)ไฮ

/k-/และ/t-/ เช่น กะเพา-ตะเพา
 กะล่อม(ป้อม)-(วอก)ตะล่อม

รูปแปรทั้งลักษณะการเปล่งเสียงและฐานกรณ์

/f-/และ/ph-/ เช่น พักข้าว-พักข้าว
 (บัก)ไฟ-(ฮี้)ไฟ
 (หญ่า)ฟรัน-(หญ่า)พัน

/s-/และ/k-/ เช่น สะเตา-(ผัก)กะเตา

/s-/และ/kh-/ เช่น (ผัก)ซี่เขียด-(ผัก)สีเสียด
 (บัก)เขียบ-(บัก)เสียบ

/b-/และ/w-/ เช่น (ต้น)บอน-(เต็น)วอน

/th-/และ/p-/ เช่น (ฮี้)ทือ-(หนอฮี้)ปือ

/ch-/และ/s-/ เช่น กะชาย-กะชาย
 ฉ่าฉา-สำสา

/k-/และ/l-/ เช่น (ผัก)กะหนอง-(ผัก)ละนอง

/r-/และ/h-/ เช่น (ดอก)รัก-(ดอก)ฮัก
 (มะ)รุม-(มะฮี้)ฮุม

/ɲ-/และ/n-/ เช่น (บัก)โอ-(ฮี้)โน

/m-/และ/ɲ-/ เช่น (ฮี้)โหมบ-(หมะ)โอบ

/n-/และ/ɲ-/ เช่น (หมะ)เหนียง-(หมะ)เหญียง

/ʔ-/และ/h-/ เช่น หงอนไก่-หอนไก่

- การใช้รูปแปรที่หน่วยเสียงพยัญชนะท้าย พบรูปแปรฐานกรณ์ ดังนี้

/-ʔ/และ/-n/ เช่น กะดั่งงา-กะดั่งงา

/-p/และ/-t/ เช่น (หมัก)เขียบ-(หมัก)เขียด

/-C/และ/-ɲ-/ เช่น ข้าพลุ-ชะพลุ
 จักไค-จะไค
 (ผัก)คั้นจอง-(ผัก)คะเจ้าะ

- การแปรปรากฏของหน่วยเสียงพยัญชนะต้น พบปรากฏในภาษากลุ่มชาติพันธุ์ไทบางกลุ่มและไม่ปรากฏในบางกลุ่ม ดังนี้

C₁C₂- และ C₂- เช่น (หมะ)แคว้ง(ต้น)-(มะ)แวง

- การแปรปรากฏของหน่วยเสียงพยัญชนะควบกล้ำหน่วยที่สอง ซึ่งไม่พบปรากฏในภาษากลุ่มชาติพันธุ์ไทบางกลุ่ม ดังนี้

- C_1C_2 - และ C_1 - เช่น กระเพรา-กะเพา
 ชร่อย-ช้อย
 (ผัก)ปลั่ง-ผัก(ปั้ง)
 แดงกวา-แดงกา
- การแปรปรากฏของหน่วยเสียงพยัญชนะท้าย พบปรากฏในภาษากลุ่มชาติพันธุ์ไทบางกลุ่มและไม่ปรากฏในบางกลุ่ม เช่น
- C และ - เช่น (หมะ)ก้อแกง-(หมะ)ก้องแกง
 (ผัก)ซีลาว-(ผัก)ซีลา
 (หมะ)อี๊ก-(หมะ)อี

- การแปรหน่วยเสียงสระ พบใน 2 ลักษณะได้แก่

รูปแปรสระ อย่างน้อยพบมีทั้งรูปแปรสองและสามในหลายลักษณะดังนี้

/i/และ/a/	เช่น	จี้ว-เง้า
/i/และ/ɨ/	เช่น	(หมะ)นัว-(หมะ)แนว
/ia/และ/o/	เช่น	(ข้าว)เหนียว-(ข้าว)โหน
/ɯ/และ/ɤ/	เช่น	(หมะ)อี๊ก-(หมะ)เอ๊ก
/ɯa/และ/ia/	เช่น	(มะ)เฟื้อง-(มะ)เฟียง
/ɯa/และ/ɤ/	เช่น	(ต้น)เปื่อย-(ต้น)เปี้ย
/u/และ/o/	เช่น	(ผัก)บุง-(ผัก)บ้ง
/u/และ/oo/	เช่น	(หมะ)หุง-(หมะ)โห่ง
/u/และ/a/	เช่น	(ผัก)กุ่ม-(ผัก)ก้าม
/ua/และ/oo/	เช่น	(ข้าว)ดวง-(ข้าว)โดง
/a/และ/aa/	เช่น	(หมะ)มันตั้ง-มันต้าง
/a/และ/ua/	เช่น	(หญ้า)ขวก-(หญ้า)ขวก
/o/และ/ɔ/	เช่น	(ผัก)ตบ-(ผัก)ต๊อบ
/ɔ/และ/ia/	เช่น	(ผัก)จอยนาง-(ผัก)เจียวนาง
/ɔ/และ/a/	เช่น	(หมะ)ห้อย-(หมะ)ไห
/ɯa/ /e/และ/ɨ/	เช่น	(หญ้า)เมื่องวาย-(หญ้า)เม้งวาย- (หญ้า)แมงวาย

รูปแปรสระพร้อมพยัญชนะ พบรูปแปรดังนี้

/ɨɨ/และ/ɨɯ/	เช่น	มะเขือแจ้-มะเขือแจ้
/cho-/และ/coo-/	เช่น	ชมพู-(ปะ)โจมพู

ในการแปรหน่วยเสียงสระนั้น นอกจากรูปแปรสองดังเช่นที่กล่าวไปแล้ว อาจพบเป็นรูปแปรสามและสี่ ซึ่งเกิดจากการที่แก่นชื่อพืชในภาษาไทยกลุ่มหนึ่งมีรูปแปรร่วมคำศัพท์กับภาษาไทยอีกกลุ่มหนึ่ง ซึ่งมีลักษณะรูปแปรร่วมคำศัพท์กับภาษาไทยอีกกลุ่มหนึ่งในลักษณะต่อเนื่องเป็นลูกโซ่ เช่น

/f-/ /p-/ และ/ph-/	เช่น	ผักข้าว-ปักเข้า-ผักข้าว
/f-/ /p-/และ/kh-/	เช่น	(ข้าว)ฟ่าง-(ข้าว)ป้าง-(ข้าว)ข้าง
/ph-/ /p-/ และ/kh-/	เช่น	(ข้าว)โพด-(ข้าว)โปด-(ข้าว)โคด
/ch-/ /c-/และ/s-/	เช่น	(ผัก)ซี-(ผัก)จี-(ผัก)ซี
/k-/ /kh-/และ/h-/	เช่น	(ปัก)กูด-(หมัก)ซูด-(ปัก)ฮูด
/k-/ /kh-/และ/khr-/	เช่น	ก้อย-ช้อย-ชร้อย

/kh-/ /h-/ และ/l-/	เช่น	(มะ)เขือขึ้น-(มะ)เขือหิน-มะเขือล้น
/-t/ /-p/และ/s-/	เช่น	(หมัก)เขียด-(หมัก)เขียบ-(บั๊ก)เสียบ
/ria-/ /r* a-/ และ/h* a-/	เช่น	ดาวเรียง-ดาวเรือง-ดาวเอื้อง
/ia/ /a/ และ/aa/	เช่น	จั่ว-เง้า-จ้าว
/kwaa/ /kaa/ และ /kua/	เช่น	แดงกวาง-แดงกา-แดงกัว
/f-/ /p-/ /kh-/ และ/khw-/	เช่น	(ข้าว)ฟาง-(ข้าว)บ่าง-(ข้าว)ข้ง-(ข้าว)คว่าง
/w-/ /khw-/ /kh-/และ/k-/	เช่น	(มะ)แว้ง-(หมะ)แคว้ง(ต้น)-(หมะ)แข็ง(ขม)- (หมะ)แก้ง
/bua-/ /boo-/ /moo-/และ/oo-/	เช่น	บวบ-(หมะ)โอบบ-(อี)โอบบ-(หมะ)โอบ

- 2) การแปรพยางค์ของแก่นชื่อหรือคำขยายคือแก่นชื่อหรือคำขยายที่มีมากกว่าหนึ่งพยางค์ มีพยางค์หนึ่งหรือสองพยางค์แตกต่างจากภาษากลุ่มชาติพันธุ์ไทกลุ่มในลักษณะดังนี้
- รูปแปรพยางค์ ปรากฏในลักษณะรูปแปรพยางค์เดียวที่ปรากฏกับพยางค์ใดก็ได้ โดยพบดังนี้
 - กะชาย-ตั้งชาย (กระชาย)
 - (หัว)ขี้ไค-(หัว)สิงไค (ตะไคร้)
 - (หมะ)ข้าพอ-(อี)สั่งพอ (มะละกอ)
 - เกิดตะหวา-อินตะหวา (พุทซ้อน)
 - (หญ่า)หญอบหญอบบ-(หญ่า)หญอบหญอบบ-(หญ่า)จี้หญอบ (ไมยราบ)
 - การแปรปรากฏของพยางค์ พบในลักษณะที่พยางค์ใดพยางค์หนึ่งปรากฏในภาษาชาติพันธุ์ไทกลุ่มหนึ่งแต่ไม่ปรากฏในอีกกลุ่มหนึ่ง พบดังนี้
 - คำสองพยางค์ พบในลักษณะที่พยางค์แรกไม่ปรากฏ เช่น
 - (มะ)ละกอ-(มะ)กอ (มะละกอ)
 - (หมัก)กระจับ-(หมัก)จับ (กระจับ)
 - (หัว)กะเทียม-(หัว)เทียม (กระเทียม)
 - (ปะ)น้อแห่น-(หมะ)แห่น (น้อยหน้า)
 - คำสามพยางค์ พบในลักษณะที่พยางค์ใดไม่ปรากฏก็ได้ดังนี้
 - กะทกรก-กะรก (กะทกรก)
 - สันตะวา-(ผักอี)ฏ (สันตะวา)
 - คำแพ้แล้-คำแพ้ (ดาวกระจาย)
- 3) การแปรคำบังกลุ่มพีชคือในคำเรียกชื่อพืชหนึ่ง ๆ การใช้คำบังกลุ่มพีช 3 กลุ่มที่กล่าวไปแล้วแตกต่างกันไปในแต่ละภาษาไทถิ่น โดยพบในลักษณะดังนี้
- การใช้คำบังกลุ่มต่างประเภท ซึ่งมีการแปรที่หลากหลาย เช่น

GnCIT-PpCIT	ต้นตาล-ลูกตาล (ตาล)
	ต้นไพล-หัวไพล (ไพล)
	ต้นโสน-วอกโสน (โสน)
GnCIT-FCIT	ต้นกุ่ม-ผักกุ่ม (กุ่มน้ำ)
	ต้นเป็อย-ไม้เป็อย (ตะแบก)
	ต้นเจ้าชู้-หญ่าเจ้าชู้ (หญ่าเจ้าชู้)
FCIT-PpCIT	ไม้ลำสา-ใบลำสา (ฉำฉา)
	ผักหญ่านาง-เถาย่านาง (ย่านาง)
	ผักหอมใหญ่-หัวหอมใหญ่ (หอมหัวใหญ่)

- การใช้รูปแปรค่าบ่งกลุ่ม พบทั้งที่เป็นรูปแปรศัพท์ และรูปแปรหน่วยเสียง ดังนี้
รูปแปรศัพท์

ต้น-แก้ว	ต้นเป็อย-แก้วเป็อย (ตะแบก)
	ต้นตาล-แก้วตาล (ตาล)
ต้น-แก้ว-กก	ต้นโพ-แก้วโพ-กกโพ (โพ)
เถา-ย่าน	เถายายเถา-ย่านหลี่เถา (ลิเถา)
เถา-เคือ	เถาย่านาง-เคือย่านาง (ย่านาง)

รูปแปรหน่วยเสียง

ต้น-เต็น	ต้นบอน-เต็นวอน (บอน)
	ต้นไทร-เต็นไฮ (ไทรฮ้อย)
ดอก-วอก	ดอกเข็ม-วอกเข็ม (เข็ม)
	ดอกแค-วอกแค (แค)
หัว-โท	หัวซ่า-โทซ่า (ซ่า)

- การแปรปรากฏของคำบ่งกลุ่ม ซึ่งปรากฏในบางถิ่น บางถิ่นไม่ปรากฏ เช่น
ช้อย-ใบช้อย (ช้อย)

ข้าวฟ่าง-ผักข้าวข่วง (ข้าวฟ่าง)

ชมพู่-หมากชมพู่ (ชมพู่)

อีปือ-หน่ออีปือ (กะทือ)

การปรากฏของคำบ่งกลุ่มอาจแตกต่างกันที่จำนวนการปรากฏ เช่น

ต้นเป็อย-ต้นไม้เป็อย (ตะแบก)

ผักแคบ-เคือผักแคบ (ตำลึง)

หญ่ากวก-หมากหญ่าขวก (หญ่าเจ้าขู้)

4) การแปรหน่วยคำบ่งกลุ่มพีชคือในคำเรียกชื่อพีชหนึ่งๆ การใช้หน่วยคำบ่งกลุ่มพีช 2 กลุ่มที่กล่าวไปแล้วแตกต่างกันไปในแต่ละภาษาถิ่น โดยพบในลักษณะดังนี้

- การใช้หน่วยคำบ่งกลุ่มต่างประเภทกัน พบดังนี้

FrCIM-GdCIM หมะต้อง-บักต้อง (กระท้อน)

หมะหนูน-อีหนูน (ขนุน)

หมักหมี่-บักหมี่ (ขนุน)

FrCIM-NuCIM หมะฮ้อย-หมู่ฮ้อย (มะระขี้นก)

- การใช้หน่วยคำประเภทเดียวกันแต่คนละหน่วยคำ พบกับการใช้หน่วยคำบ่งเพศสภาพที่แปรไปตามถิ่นต่างๆ เช่น

บัก/บะ-อี บักฟัก-อีฟัก (ฟัก)

บักนอย-อีนอย (บวบเหลี่ยม)

บะบวบ-อีโหมบ (บวบ)

บะก้อแกง-อีกั้งแกง (ทับทิม)

- การใช้รูปหน่วยเสียง เช่น

หมาก-หมัก-หมะ-มะ หมากชมพู่-หมักชมพู่ (ชมพู่)

หมักหมี่-หมะหมี่ (ขนุน)

หมากบวบ-หมะบวบ-มะบวบ (บวบ)

หมักขูด-หมะกูด-มะกูด (มะกรูด)

บัก-ปะ บักแดง-ปะแดง (แดงกวา)
 บักจับ-ปะจับ (กระจับ)
 บักบวบ-ปะบวบ (บวบ)
 บักชมพู-ปะโคมปู (ชมพู)

กำ-กะ กำไฟ-หัวกะไฟ (ไฟล)

- การแปรปรากฏของหน่วยคำบ่งกลุ่มที่ไม่เหมือนกัน ปรากฏในบางถิ่น บางถิ่นไม่ปรากฏ เช่น

กะทือ-อือทือ (กะทือ)

ฟัก-อือฟัก (ฟัก)

เง้า-บักเง้า (เง้า)

การปรากฏของหน่วยคำบ่งกลุ่มอาจแตกต่างกันที่จำนวนการปรากฏ เช่น

หะมุด-หะอือมุด (ละมุด)

มะรุ้ม-มะอือรุ้ม (มะรุ้ม)

- 5) การแปรข้ามกลุ่มระหว่างคำบ่งกลุ่มพืชและหน่วยคำบ่งกลุ่มพืชคือในคำเรียกชื่อพืชหนึ่ง ๆ มีความแตกต่างกันโดยที่ภาษาไทยกลุ่มหนึ่งใช้คำบ่งกลุ่มพืช ในขณะที่ภาษาไทยอีกกลุ่มหนึ่งใช้หน่วยคำบ่งกลุ่มพืช เช่น

CIT-CIM ผักส้มปู้-หะส้มปู้ (กระเจี๊ยบ)

หัวทือ-อือทือ (กระทือ)

ต้นตาล-บักตาล (ตาล)

หมากตุงแกง-อือกุงแกง (ทับทิม)

- 6) การแปรปรากฏของแก่นชื่อพืช ปรากฏในคำเรียกชื่อพืชทุกคำ ในภาษาไทยบางกลุ่มแก่นชื่อพืชพบปรากฏซ้อน สองครั้ง มีลักษณะเหมือนคำซ้ำ เช่น ก้อย-ก้อยก้อย(ช้อย)

- 7) การแปรปรากฏของคำขยาย ในคำเรียกชื่อพืชบางคำคำขยายอาจปรากฏในถิ่นหนึ่งแต่ไม่ปรากฏในอีกถิ่นหนึ่ง เช่น

	คำขยายปรากฏ	คำขยายไม่ปรากฏ
กระเจี๊ยบ	กระเจี๊ยบเปรี้ยว	กะเจี๊ยบ
ชุมเห็ดเทศ	ชุมเห็ดเทศ	ชุมเห็ด
บวบกลม	บวบกลม	บวบ
ผักขม	ผักขมเกลี้ยง	ผักขม

ในการแปรคำเรียกชื่อพืชหนึ่ง ๆ อาจพบได้หลากหลายมากกว่าสองรูปแปร ซึ่งเกิดจากการที่แก่นชื่อพืชในภาษาไทยกลุ่มหนึ่งมีรูปแปรร่วมคำศัพท์ในลักษณะอย่างใดอย่างหนึ่งกับภาษาไทยอีกกลุ่มหนึ่ง ซึ่งมีรูปแปรร่วมคำศัพท์ในลักษณะอีกอย่างหนึ่งกับภาษาไทยอีกกลุ่มหนึ่ง เกี่ยวโยงต่อเนื่องกันไปเป็นลูกโซ่ ดังตัวอย่าง

ตะแบก ต้นเป็อย-ต้นเป็ย-เก้าเป็อย-ไม้เป็อย-ต้นไม้เป็อย

ย่านาง ย่านาง-ผักย่านาง-เถาย่านาง-เค็อย่านาง-ใบย่านาง

ละมุด ละมุด-หมักละมุด-หะมุด-หะอือมุด-บักละมุด-ปะมุด

บวบกลม บวบ-หมากบวบ-หะบวบ-หะโบบ-มะบวบ-บักบวบ-ปะบวบ

บวบเหลี่ยม หมักนอย-หะนอย-บักนอย-บักลอย-บักตะนอย-ปะนอยค้อม-อีนอย

2.1.1.3. การใช้คำเรียกชื่อพืชคนละคำ

ในจำนวนชนิดพืช 174 ชนิดนั้น พบมีการใช้คำเรียกชื่อพืชคนละคำกันกับภาษาไทยมาตรฐานและในกลุ่มภาษาชาติพันธุ์ไทด้วยกันจำนวน 142 ชนิด คิดเป็นร้อยละ 81 ซึ่งในจำนวน 142 ชนิดนี้พบเป็นการใช้คำคำเดียวกัน

กับภาษาไทยมาตรฐานแต่แปรรูปด้วย เนื่องจากการที่คำเรียกชื่อพืชมีลักษณะโครงสร้างภาษาที่เฉพาะและมีความซับซ้อน ไม่เหมือนการสร้างคำไทยโดยทั่วไป (ดังเช่น คำประสม คำซ้อน คำสมาส ฯลฯ) การพิจารณาว่าการใช้คำเรียกชื่อพืชว่าเป็นคนละคำกันหรือไม่นั้นจึงแตกต่างจากการพิจารณาคำไทยทั่วไป โดยพิจารณาจากความแตกต่างของแก่นชื่อพืชและคำขยายเป็นหลัก ว่าเป็นคำเดียวกันหรือไม่ เนื่องจากทั้งสองส่วนประกอบเป็นสิ่งที่สามารถแยกแยะชนิดพืชทั้งใหญ่และย่อยในระบบพืชบ้านได้ การพิจารณาว่าเป็นการใช้คำเรียกชื่อพืชคนละคำกันนั้นมีเกณฑ์ดังต่อไปนี้

- 1) มีแก่นชื่อพืชคนละคำกัน นั่นคือมีแก่นชื่อพืชที่มีรูปแตกต่างกันนอกเหนือจากการแปรแก่นชื่อพืชดังที่ได้กล่าวไปแล้ว เช่น

ไทยมาตรฐาน	ไท 1	ไท 2
ฝรั่ง	(บัก)สีดา	(หมะ)แก้ว
ชะอม	(ผัก)หนาม	(ผัก)เนา
บานไม่รู้โรย	สามเดือน	สามปีบ่เหี่ยว

- 2) มีแก่นชื่อพืชและคำขยายคนละคำกัน นั่นคือมีแก่นชื่อพืชและคำขยายที่มีรูปแตกต่างกันนอกเหนือจากการแปรแก่นชื่อพืชและคำขยายดังที่ได้กล่าวไปแล้ว เช่น

ไทยมาตรฐาน	ไท 1	ไท 2
น้ำเต้า	(บะ)เต้า	พักน้ำ
ผักขม	(ผัก)หมเกลี้ยง	(ผัก)ก้านโถง
กระทกรก	(มะ)นาวเคอ	(ผัก)แคบน้ำ

- 3) มีแก่นชื่อพืชแตกต่างแต่คำขยายเหมือน เช่น

ไทยมาตรฐาน	ไท 1	ไท 2
ผักข่าเขียด	ข่าเขียด	(ผัก)ขี้เขียด
พริกชี้ฟ้า	พริกจี้ฟ้า	(หมะ)เผ็ดชี้ฟ้า
พริกขี้หนู	(หมะ)พริกขี้หนู	(บัก)อุบเค้า

- 4) มีแก่นชื่อพืชเหมือนแต่คำขยายแตกต่าง เนื่องจากคำขยายสามารถระบุความแตกต่างของชนิดพืชต่อไปอีกได้อีก เช่น

ไทยมาตรฐาน	ไท 1	ไท 2
กระเทียม	หอมบัว	หอมขาว
ถั่วเหลือง	(บะ)ถั่วเนา	(บัก)ถั่วแต้
ผักกระเฉด	(ผัก)หนองน้ำ	(ผัก)หนองปิ้ง

ชนิดพืชที่พบว่ามีการใช้คำเรียกชื่อพืชคนละคำแตกต่างจากภาษาไทยมาตรฐานในจำนวนมากที่สุด 3 อันดับแรก มีดังนี้

- 1) ชนิดพืชที่มีจำนวนคำเรียกชื่อพืช 11 คำ ได้แก่
- พริกหยวก : พิกหยวก พิกใหญ่ พิกหวาน พิกหลวง พิกกันจี้ พิกเขียว พิกหนุ่ม พิกแกง พิกใบ้ พิกสด หมะเผ็ดหลง
 - พริกชี้ฟ้า : พิกชี้ฟ้า หมะเผ็ดชี้ฟ้า พิกสด พิกหนุ่ม พิกใหญ่ พิกเม็ดใหญ่ พิกพั้ว พิกแจว พิกเต็อยไก่ พิกแต้ได้ พันจินดา

2) ชนิดพืชที่มีจำนวนคำเรียกชื่อพืช 10 คำ ได้แก่

- กระถกรก : ผักกระถก หมักที่หมอย มะพางเคอ มะนาวเคอ ฝ้ายล้าห่อทอง
ผักเค้า ผักแคบน้ำ สลกบาตร ยอดตองนก ออกลาน
- ไมยราบ : หญ้าราบ หนามยักซ์ ต้นใหญ่ หญ้าต่อหุบ ต้นพองแวน
หญ้าหญอบแหลบ หญ้าต่อยุบ หญ้ากระตือหญอบ
ต้นกระตือยวบ หญ้าน้ำวัน

3) ชนิดพืชที่มีจำนวนคำเรียกชื่อพืช 9 คำ ได้แก่

- ฝรั่ง : ฝรั่ง หมักสีดา หมะเกี้ยวไก่ อีกก่องแก้ว บะโก้ยสะตา
หมะก้วยแก้ว หมักอ้อย มะหมั่น ขี้ปูน
- มะเขือเสวย : มะเขือเสวย มะเขือคางกบ ลูกเขือหิน มะเขือกอบลาย
มะเขือลาย มะเขือคางกบ มะเขือคางเขียด มะเขือคางคก มะเขือกะตอลิง
- สะระแหน่ : สะระแหน่ ผักไผมน ผักพิง ผักลาบ หอมป้อม ผักหอมหล่น
หอมตวน หอมตอน ใบชะลาบ
- หญ้าเจ้าชู้ : ต้นเจ้าชู้ หญ้าตะกอน หมักก่นจำ หญ้าขาลา หญ้ากวก
หญ้าคอมมิวนิส หญ้าหางหอม หญ้าโคยงู ขี้เตรย

2.2. การเปรียบเทียบคำเรียกชื่อพืช

ภาษากลุ่มชาติพันธุ์ไทในภาคเหนือมีทั้งสิ้นอย่างน้อย 20 ชาติพันธุ์ ได้แก่ ไทยกลาง ไทยโคราช ไทยสุโขทัย ไทยสุพรรณบุรี ไทยคำเมือง(ยวน) ไทยยอง ไทยลื้อ ไทยชิน ไทยหย่า ไทยใหญ่ ไทยโซ่ง ไทยนครไทย ไทยหล่มสัก ไทยเลย ไทยอีสาน ลาวเวียง ไทยพวน ไทยครั้ง ไทยแจ้ว และไทยตี้ ในบรรดาภาษากลุ่มชาติพันธุ์ไททั้ง 20 กลุ่มนี้มีความแตกต่างในการใช้คำเรียกชื่อพืชโดยมีทั้งการใช้คำเรียกชื่อพืชคำเดียวกันกับภาษาไทยมาตรฐาน การใช้คำเรียกชื่อพืชคนละคำกันกับภาษาไทยมาตรฐาน และการใช้คำเรียกชื่อพืชทั้งคำเดียวกันและคนละคำกันกับภาษาไทยมาตรฐาน ภาษากลุ่มชาติพันธุ์ไทที่ใช้คำเรียกชื่อพืชคำเดียวกับภาษาไทยมาตรฐานเท่านั้นเป็นจำนวนมากที่สุดกลุ่มแรกคือ ไทยโคราช ไทยกลาง ไทยโซ่ง และไทยสุโขทัย คิดเป็นอัตรามากกว่าร้อยละ 92 ขึ้นไป ของจำนวนคำเรียกชื่อพืชทั้งหมด 174 ชนิด รองลงไปเป็น ไทยอีสาน ไทยสุพรรณบุรี ไทยเลย ไทยนครไทย ไทยตี้ ไทยชิน ไทยแจ้ว และลาวเวียง คิดเป็นอัตราร้อยละ 71-82 รองลงไปอีกเป็นไทยหล่มสัก ไทยพวน ไทยครั้ง ไทยใหญ่ และไทยหย่า คิดเป็นอัตราร้อยละ 53-67 และกลุ่มสุดท้ายได้แก่ ไทยยอง ไทยลื้อ และคำเมือง ซึ่งแตกต่างจากภาษาไทยมาตรฐานโดยใช้คำเรียกชื่อพืชที่เป็นคำเดียวกันอย่างน้อยที่สุด คิดเป็นอัตราร้อยละ 47 ลงมา อย่างไรก็ตามมีบางภาษาที่คำเรียกชื่อพืชบางคำนอกจากจะใช้คำเดียวกับกับภาษาไทยมาตรฐานแล้ว ยังมีคำในภาษาของตนเองใช้ร่วมด้วย เรียงจากจำนวนคำจากมากไปหาน้อย ได้แก่ คำเมืองและไทยพวนร้อยละ 17 ไทยลื้อร้อยละ 5 ไทยครั้งร้อยละ 9 ไทยหล่มสักร้อยละ 5 ไทยสุโขทัยและไทยตี้ร้อยละ 2 และไทยหย่าร้อยละ 1 ตามลำดับ

3. ระบบการจำแนกและมโนทัศน์พื้นฐานในภาษากลุ่มชาติพันธุ์ไทในเขตภาคเหนือจากคำเรียกชื่อพืช

การศึกษาโครงสร้างความหมาย (semantic structure) ของคำเรียกชื่อพืชจะแสดงให้เห็นถึงระบบการจำแนกและจัดจำพวกชีวภาพพื้นฐานของคำเรียกชื่อพืช (folk categorization and bio-taxonomic system of plant names) และการศึกษาประเภทของความหมายจะสะท้อนให้เห็นถึงการสร้างมโนทัศน์พื้นฐานของคำเรียกชื่อพืช (folk conceptualization of plant names) ในภาษากลุ่มชาติพันธุ์ไทในภาคเหนือ รายละเอียดดังนี้

3.1. ระบบการจำแนกและจัดจำพวกชีวภาพพื้นฐานของคำเรียกชื่อพืช

การจำแนกอาจกระทำบนพื้นฐานทางวิทยาศาสตร์หรือทางสังคมวัฒนธรรมซึ่งมีระบบที่แตกต่างกันไปในแต่

ละสังคมวัฒนธรรม ในทางสังคมและวัฒนธรรมนั้นทุกภาคส่วนของโลกต่างก็มีระบบการสร้างคำเรียกชื่อพืช(และสัตว์) ท้องถิ่นเพื่อจำแนกและจัดจำพวกพืช(และสิ่งมีชีวิตอื่น ๆ)เป็นของตนเอง ซึ่งมักจะมีลักษณะที่เกี่ยวข้องกับการอยู่รอด หรือการดำรงอยู่ของมนุษยชาติเป็นต้นว่าระบบผลิติดผล (fruiting) ของพืชพรรณต่าง ๆ ซึ่งกล่าวได้ว่าเป็นการจัดจำพวกชีวภาพแบบพื้นบ้านนั่นเอง การจัดจำพวกแบบพื้นบ้านอยู่ในกรอบความรู้ทางสังคมวัฒนธรรมที่ฝังอยู่ในระบบคิดและถูกนำมาใช้ในการพูดสื่อสารในชีวิตประจำวัน แตกต่างจากการจัดจำพวกทางวิทยาศาสตร์ซึ่งไม่เกี่ยวข้องกับความสัมพันธ์ทางสังคมและมีความเป็นวัตถุวิสัยและสากล อันจะทำให้เกิดความมีมาตรฐานและความชัดเจนในการสื่อสาร กล่าวกันว่าการจัดจำพวกพืชแบบพื้นบ้านนั้นไม่มีมาตรฐาน เนื่องจากมีความหลากหลายแปรเปลี่ยนไปตามแต่ละประเทศ ท้องถิ่น และบุคคล

การจัดจำพวกชีวภาพพื้นบ้านของคำเรียกชื่อพืชในภาษากลุ่มชาติพันธุ์ไทยในภาคเหนือของประเทศไทยนั้นพบมีความซับซ้อนในหลายระดับชั้น (ranks) จากการศึกษาลักษณะทางภาษาของคำเรียกชื่อพืชในบทที่ 2 พบว่าสามารถจัดให้มีระดับชั้นทางชีวภาพชาติพันธุ์ (ethno-botanical ranks) ได้ถึง 9 ระดับชั้น โดยไม่จำเป็นต้องปรากฏใช้ในคำเรียกชื่อพืชทั้งหมด

- 1) **ชั้นอาณาจักรพืช** เป็นระดับชั้นในการจัดจำพวกพืชแบบพื้นบ้านที่อยู่ในระดับสูงสุด เป็นจำพวกที่กว้างที่สุด ใช้จำแนกพืชออกจากสิ่งมีชีวิตอื่น ๆ ในสังคมวัฒนธรรมไทยพืชมีขอบเขตที่กว้างรวมไปถึงพวกรา (fungi) ดังที่ระบุไว้ในพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542 (2546) ที่กล่าวว่า เป็นเห็ดหรือพืชชนิดหนึ่งที่ไม่มีหน่อ ราก ลำต้น และใบ ซึ่งแตกต่างจากบางสังคมวัฒนธรรม เช่น สังคมที่พูดภาษาอังกฤษซึ่งไม่ได้นับรวมเอารากว่าเป็นพืชชนิดหนึ่ง การระบุชั้นขอบเขตพืชหากปรากฏในคำเรียกชื่อพืชจะใช้คำว่า *ต้น* (ในบทที่ 2 คือ คำบ่งกลุ่มพืชทั่วไป หรือ GnCIT) บ่งในตำแหน่งแรกของคำเรียกชื่อพืช แทนที่จะใช้คำว่า *พืช* ดังที่ปรากฏในการจัดจำพวกทางวิทยาศาสตร์ แม้ว่าพืชนั้น ๆ จะมีลำต้นยืนขึ้นเหมือนไม้ยืนต้นทั่วไปหรือไม่ก็ตาม ยกตัวอย่างเช่น *ต้นตาล ต้นแบก(ตะแบก) ต้นบอน ต้นไพล ต้นเจ้าชู้(หญ้าเจ้าชู้) เตินแหน(จอก) ต้นพองแวบ(ไมยราบ)* อย่างไรก็ตามคำบ่งขอบเขตพืช *ต้น* ไม่พบปรากฏใช้ในคำเรียกชื่อพืชเป็นสำคัญ พบปรากฏในคำเรียกชื่อพืชเพียงร้อยละ 11.49 เท่านั้น ซึ่งมักจะปรากฏกับไม้ยืนต้นเป็นส่วนใหญ่ เนื่องจากอาจใช้ระดับชั้นอื่น ๆ ที่สามารถแสดงความเป็นพืชแทนได้ในบริบทที่เหมาะสม เช่น *หัวกะชาย ผักขม มะยม บักยอ ลำดวน ช้อนใหญ่(มะลิซ้อน)* คำบ่งขอบเขตจึงไม่ใช่ส่วนจำเป็นที่จะต้องปรากฏเพื่อแสดงความเป็นพืชเสมอไป
- 2) **ชั้นส่วนประกอบพืช** เป็นชั้นที่อยู่ในระดับรองลงมาจากชั้นอาณาจักรพืช พบปรากฏในคำเรียกชื่อพืชร้อยละ 43 จากจำนวนชื่อพืชทั้งหมด ใช้จัดจำพวกพืชตามส่วนประกอบพืชที่เด่นหรือส่วนประกอบที่นำมาประโยชน์ได้ สามารถแสดงให้เห็นได้ว่ากลุ่มชนนำส่วนประกอบใดของพืชมาใช้ประโยชน์มากที่สุด ชั้นส่วนประกอบพืชพบ 9 ส่วน ได้แก่ *ดอก ใบ ลูก หัว หน่อ เถา สาย ยอด และ หนาม* ดังที่ได้กล่าวไปแล้วในเรื่องของโครงสร้างคำเรียกชื่อพืช ตัวอย่างเช่น *ดอกกรัก ใบพลู ลูกยอ หัวข่า หน่ออีป้อ เถาย่านาง สายบัว ยอดมะเลียบ หนามอีราบ* ตามลำดับ
- 3) **ชั้นหน้าที่พืช** เป็นชั้นที่อยู่ในระดับรองลงมาจากชั้นส่วนประกอบพืช พบปรากฏในคำเรียกชื่อพืชร้อยละ 34 จากจำนวนชื่อพืชทั้งหมดใช้จัดจำพวกพืชตามหน้าที่หรือบทบาทในการนำมาใช้ประโยชน์ของพืชนั้น ๆ ชั้นหน้าที่พืชแสดงให้เห็นถึงวิถีที่กลุ่มชนนำพืชมาใช้ประโยชน์ พบปรากฏ 5 หน้าที่ได้แก่ 1) ธัญพืช (grains) ใช้เป็นอาหารหลัก คือ *ข้าว* (เช่น *ข้าวเม่า*) 2) พืชกินได้ (eatable plants) ใช้ประกอบอาหาร คือ *ผัก* (เช่น *ผักกระถิน*) 3) พืชวัสดุ (materials) ใช้เป็นวัสดุก่อสร้าง คือ *ไม้* (เช่น *ไม้เปื่อย*) 4) พืชยา (medicinal plants) ใช้รักษาโรค คือ *ว่าน* (เช่น *ว่านไพล*) และ 5) ไร้พืช (useless plants) ซึ่งใช้เป็นอาหารไม่ได้ คือ *หญ้า* (เช่น *หญ้าหนัไก*)
- 4) **ชั้นพืชกินผล** เป็นชั้นที่อยู่ในระดับต่อจากชั้นหน้าที่พืชลงไป พบปรากฏในคำเรียกชื่อพืชร้อยละ 44 จากจำนวนชื่อพืชทั้งหมด ใช้จัดจำพวกพืชที่มีผลกินได้ไม่เฉพาะที่เป็นผลไม้เท่านั้น รวมไปถึงผลพืชอื่นที่

สามารถนำผล ผัก เมล็ด หรือหัว(ราก) มากินหรือใช้ประโยชน์อื่นๆ ได้อีกด้วย โดยใช้หน่วยคำ *หมาก-หมัก-หมา-หมะ- หรือ มะ-* ซึ่งมีที่มาจากหน่วยคำเดียวกันดังที่ได้กล่าวไปแล้ว บ่งในคำเรียกชื่อพืช ยกตัวอย่างเช่น *หมากชมพู หมักกระจับ หมาหนูน หมะงั่ว มะเขือ* ตามลำดับ เป็นต้น

- 5) **ชั้นเพศสภาพพืช** เป็นชั้นที่อยู่ในระดับต่อจากชั้นพืชกินผลลงไป พบปรากฏในคำเรียกชื่อพืชร้อยละ 42 จากจำนวนชื่อพืชทั้งหมด ใช้จัดจำพวกพืชที่กลุ่มชนมีทัศนคติว่าเป็นเพศหญิงหรือเพศชายเช่นเดียวกันกับที่มีทัศนคติกับคน โดยใช้หน่วยคำ *บัก/บะ-* บ่งเพศชาย และ *อี- นาง- หรือ ยาย-* บ่งเพศหญิง เช่น *บักจับ อีน้อยหน้า นางลัก ยายเกา* ตามลำดับ
- 6) **ชั้นจำนวนพืช** เป็นชั้นที่อยู่ในระดับต่อจากชั้นเพศสภาพพืชลงไป พบปรากฏในคำเรียกชื่อน้อยมาก เพียงพืชร้อยละ 1 เท่านั้น ใช้จัดจำพวกพืชที่ใช้เป็นจำนวนมากว่าหนึ่งหน่วยในแต่ละครั้ง เช่น *หมูฮ้อย (มะระขี้เทย)* ซึ่งใช้ครั้งละเป็นพวง *กำไพล* ซึ่งใช้ครั้งละเป็นกำ เป็นต้น
- 7) **ชนิดพืชชั้นที่ 1** เป็นชั้นที่อยู่ในระดับต่อจากชั้นจำนวนพืชลงไป พบปรากฏในคำเรียกชื่อพืชทุกคำ ใช้จำแนกและบ่งชนิดพืชให้แตกต่างกันไปในระดับสูงสุด เช่น *กะชาย กะดั่งงา สะพลู สะอม ดาวเรือง* เป็นต้น อย่างไรก็ตามชนิดพืชที่อยู่ในชั้นที่ 1 นี้ พบว่ามีขนาดของหมวดหมู่ไม่เท่ากัน บางชนิดมีขนาดใหญ่ ซึ่งรวมเอาสมาชิกไว้หลายชนิด เช่น *ถั่ว พริก กล้วย เขือ มัน พัก ฯลฯ* ซึ่งปรากฏมีสมาชิกจำนวนมาก ยกตัวอย่างหมวดหมู่ *ถั่ว* มีสมาชิกได้แก่ *ถั่วพู ถั่วดิน ถั่วเขียว ถั่วเน่า ถั่วแปบ ฯลฯ* เป็นต้น ในขณะที่พืชส่วนใหญ่ไม่มีชนิดย่อย เช่น *กระชาย กะดั่งงา กระเทียม ตะไคร้ อ้อย โสน ฯลฯ*
- 8) **ชนิดพืชชั้นที่ 2** เป็นชั้นที่อยู่ในระดับต่อจากชนิดพืชชั้นที่ 1 ลงไป พบปรากฏในคำเรียกชื่อพืชร้อยละ 47 จากจำนวนพืชทั้งหมด ใช้จำแนกและบ่งชนิดพืชในกรณีที่ชนิดพืชชั้นที่ 1 เป็นจำพวกที่กว้าง มีชนิดย่อยๆ อีกหลายชนิด ชนิดพืชชั้นที่ 1 เพียงชั้นเดียวจึงไม่สามารถแยกพืชให้แตกต่างได้ ชนิดพืชชั้นที่ 2 เช่น *ถั่วพู ถั่วดิน ถั่วเขียว ถั่วเน่า ถั่วแปบ ฯลฯ*
- 9) **ชนิดพืชชั้นที่ 3** เป็นชั้นที่อยู่ในระดับต่อจากชนิดพืชชั้นที่ 2 ลงไป พบปรากฏในคำเรียกชื่อน้อย เพียงร้อยละ 4 เท่านั้น ใช้จำแนกและบ่งชนิดพืชในกรณีที่ชนิดพืชชั้นที่ 2 ไม่สามารถแยกพืชให้แตกต่างได้ เช่น *มันแกวค้ำง* มีชนิดพืชชั้นที่ 3 คือ *ค้ำง* แสดงความแตกต่างจาก *มันแกว (มันเทศ)* ซึ่งมีชนิดพืชชั้นที่ 2 บ่งชนิดย่อยของ *มัน* หรือเป็นการเพิ่มรายละเอียดให้กับพืชชนิดนั้นๆ โดยไม่ได้ใช้จำแนกชนิดย่อยต่อ เช่น *พักเขียวหม่น มะเขือเคือใหญ่ มะเขือกรอบลาย*

3.2. การสร้างมโนทัศน์พื้นฐานของคำเรียกชื่อพืช

การสร้างมโนทัศน์พื้นฐานของคำเรียกชื่อพืชในกลุ่มภาษาชาติพันธุ์ไทในภาคเหนือแสดงให้เห็นได้จากการศึกษาประเภทความหมายของคำเรียกชื่อพืช นั่นก็คือการศึกษาการใช้จินตนาการพื้นฐานที่หล่อหลอมจากประสบการณ์ วัฒนธรรมที่หลากหลาย และธรรมชาติแวดล้อมของอาณาบริเวณพื้นที่ภาคเหนือของประเทศไทย ในการประสมประสานส่วนประกอบต่างๆ ในคำเรียกชื่อพืช ซึ่งแสดงให้เห็นว่ากลุ่มชนมีความคิดและปฏิบัติเกี่ยวกับพืชแต่ละชนิดอย่างไร

การศึกษาประเภทความหมายจะศึกษาจากคำบ่งชนิดพืชชั้นที่ 1 หรือแก่นชื่อพืช คำบ่งชนิดพืชชั้นที่ 2 หรือคำขยาย 1 และคำบ่งชนิดพืชชั้นที่ 3 หรือคำขยาย 2 โดยพิจารณาเป็นหน่วยศัพท์หรือหน่วยความหมาย (lexeme) พืชชนิดหนึ่งๆ อาจมีคำเรียกชื่อพืชได้หลายคำแตกต่างกันไปตามแต่ละภาษาชาติพันธุ์ไท (เช่น ในภาษาไทยมาตรฐาน *กะทกรก* มีคำเรียกชื่อพืชใช้ 10 คำในภาษากลุ่มชาติพันธุ์ไทในเขตภาคเหนือ มีแก่นชื่อพืชหรือคำบ่งชนิดพืชชั้นที่ 1 จำนวน 10 แก่นชื่อได้แก่ *กะทกรก หมักที่หมอย มะปางเคอ มะนาวเคอ ม้าลายห่อทอง ผักเค้า ผักแคบนำ สลกบาตร ยอดตองนก และ ออกถาน*) คำเรียกชื่อพืชหนึ่งๆ อาจมีคำบ่งชนิดพืชได้มากกว่าหนึ่งชั้นก็ได้ ซึ่งอาจมีชนิดพืชชั้นที่ 1 และ 2 หรือมีชนิดพืชชั้นที่ 1 2 และ 3 ปรากฏร่วมกันก็ได้ (เช่น *มะเขือกรอบลาย* มีชนิดพืชชั้นที่ 1 คือ *เขือ* ชนิดพืชชั้นที่ 2 คือ *กรอบ* และชนิดพืชชั้นที่ 3 คือ *ลาย*) หน่วยศัพท์ในที่นี้จึงหมายถึงคำบ่งชนิดพืชหนึ่งๆ ไม่ว่าจะ เป็นชั้นใดก็ตาม ที่มีความแตกต่างทางความหมาย ฉะนั้นคำเรียกชื่อพืช *มะเขือกรอบลาย* มีจำนวนหน่วยศัพท์ปรากฏ 3 หน่วย

ศัพท์ ดังนั้นคำเรียกชื่อพืช มะเขือกรอบลาย มะเขือกรอบ และมะเขือคางกบ รวมกันแล้วมีหน่วยศัพท์เป็นจำนวน 4 หน่วยศัพท์ คือ เขือ กรอบ ลาย และ คางกบ ในงานวิจัยนี้มีหน่วยศัพท์รวมทั้งสิ้น 525 หน่วยศัพท์ ในจำนวนนี้ไปปรากฏเป็นหน่วยคำบ่งชนิดพืชชั้นที่ 1 จำนวน 378 หน่วยศัพท์ คิดเป็นร้อยละ 72 หน่วยคำบ่งชนิดพืชชั้นที่ 2 จำนวน 183 หน่วยศัพท์ คิดเป็นร้อยละ 35 และหน่วยคำบ่งชนิดพืชชั้นที่ 3 จำนวน 10 หน่วยศัพท์ คิดเป็นร้อยละ 2 (มีหน่วยศัพท์บางหน่วยที่อาจปรากฏเป็นได้มากกว่า 1 ชั้นชนิดพืช เช่น หน่วยศัพท์ หวาน ปรากฏเป็นทั้ง 3 ชั้นชนิดพืช ฉะนั้นค่าร้อยละรวมจึงมีมากกว่า 100)

ผลการศึกษาสามารถจำแนกประเภทการสื่อความหมายของหน่วยศัพท์คำบ่งชนิดพืชทั้ง 525 หน่วยศัพท์ จากมโนทัศน์พื้นฐานของกลุ่มภาษาชาติพันธุ์ไทในเขตภาคเหนือได้เป็น 3 ประเภทคือ การใช้ความหมายจำเพาะ (proper uses) การใช้ความหมายนามนัย (metaphorical uses) และการใช้ความหมายอุปลักษณ์หรือความหมายเชิงเปรียบเทียบ (metaphorical uses) โดยมีอัตราการปรากฏใช้ดังนี้ มีหน่วยศัพท์ปรากฏเป็นการใช้ความหมายจำเพาะร้อยละ 56 โดยแบ่งเป็นชั้นชนิดพืชที่ 1 ร้อยละ 44 ชั้นชนิดพืชที่ 2 ร้อยละ 11 และชั้นชนิดพืชที่ 3 ร้อยละ 0 มีหน่วยศัพท์ปรากฏเป็นการใช้ความหมายนามนัยร้อยละ 33 โดยแบ่งเป็นชั้นชนิดพืชที่ 1 ร้อยละ 13 ชั้นชนิดพืชที่ 2 ร้อยละ 18 และชั้นชนิดพืชที่ 3 ร้อยละ 2 และมีหน่วยศัพท์ปรากฏเป็นการใช้ความหมายอุปลักษณ์ร้อยละ 20 โดยแบ่งเป็นชั้นชนิดพืชที่ 1 ร้อยละ 15 ชั้นชนิดพืชที่ 2 ร้อยละ 6 และชั้นชนิดพืชที่ 3 ร้อยละ 0 (มีหน่วยศัพท์บางหน่วยที่อาจปรากฏเป็นได้มากกว่า 1 ชั้นชนิดพืช ฉะนั้นค่าเปอร์เซ็นต์รวมจึงมีมากกว่า 100 เป็น 109)

3.2.1. การใช้ความหมายจำเพาะ

การใช้ความหมายจำเพาะคือการสื่อความหมายโดยใช้คำวิสามานนาม (proper nouns) ในงานวิจัยนี้พบการใช้หน่วยศัพท์ที่เป็นความหมายจำเพาะจำนวน 278 หน่วยศัพท์หรือร้อยละ 53 จากจำนวนหน่วยศัพท์ทั้งหมด 525 หน่วยศัพท์ โดยปรากฏในชั้นชนิดพืชที่ 1 ร้อยละ 21 เช่น ฉำฉา จักโค(ตะไคร้) ก่องแก้ว(ฝรั่ง) ปู(พลู) ตะไคร้ไชย (สับประดา) ฯลฯ ปรากฏในชั้นชนิดพืชที่ 2 ร้อยละ 57 เช่น อ่อง สั่ง กะเจียว แระ แปบ คั่วก ฯลฯ และไม่มีปรากฏในชั้นชนิดพืชที่ 3 (มีหน่วยศัพท์บางหน่วยที่อาจปรากฏเป็นได้มากกว่า 1 ชั้นชนิดพืช ฉะนั้นค่าเปอร์เซ็นต์รวมจึงมีมากกว่า 100)

3.2.2. การใช้ความหมายนามนัย

การใช้ความหมายนามนัยหมายถึงการสื่อความหมายโดยใช้คุณสมบัติด้านใดด้านหนึ่งเป็นตัวแทนของสิ่งนั้น ๆ ในงานวิจัยนี้พบการใช้หน่วยศัพท์แสดงคุณสมบัติพืชในการบ่งชนิดพืชทั้ง 3 ชั้นจำนวน 146 หน่วยศัพท์หรือร้อยละ 28 จากจำนวนหน่วยศัพท์ทั้งหมด 525 หน่วยศัพท์ โดยร้อยละ 48 ปรากฏในชั้นชนิดพืชที่ 1 ร้อยละ 64 ปรากฏในชั้นชนิดพืชที่ 2 และร้อยละ 6 ปรากฏในชั้นชนิดพืชที่ 3 (มีหน่วยศัพท์บางหน่วยที่อาจปรากฏเป็นได้มากกว่า 1 ชั้นชนิดพืช ฉะนั้นค่าเปอร์เซ็นต์รวมจึงมีมากกว่า 100)

คุณสมบัติของพืชพบอย่างน้อย 16 ด้าน เรียงตามลำดับจำนวนหน่วยศัพท์ของแต่ละด้านที่ปรากฏ ดังนี้

- 1) พฤติกรรม (behaviors) ของพืชชนิดนั้นในทัศนะของคน ได้แก่ กระจาย แพ้(แฉะ) บานไม่รู้โรย สามปีบ หนึ้ว สีทน เรือง เฟื่องฟ้า ผัด ไหว แฉว ลิ่น ลอย ล้อม ละ ชะเลียด หล่น ตุ่ม ย้อย ค้าง คา ชี้ฟ้า ทานตะวัน วันวาย(วายตอนกลางวัน) พองแหวบ ต่อยยุบ ต่อหุบ กระที่บหยุด กระที่บยวบ หยุด แหยุบ
- 2) รูปร่าง (shapes) ได้แก่ เหลี่ยม อ้ม(กลม) มน โง้ง โค้ง แบ้(แบ) แต่งอ ตอน ปุก ป้อม ป้อง(ปล้อง) แป้น ป้าน แป้ แวน ผ่อย สาย ยาว ผักยาว ฮี ผักฮี ช้อน พวง เคือ(เคเรือ)
- 3) ขนาด (sizes) ได้แก่ โต ใหญ่ หัวใหญ่ เม็ดใหญ่ โหลง(หลวง) หัวหลวง จ้อง คั่นจ้อง มาน โถง เล็ก น้อย
- 4) ส่วนประกอบ (parts) ของพืชที่เด่น ได้แก่ ต้น ก้าน ก้านขาว ก้านแล่ หนาม เสี้ยน เสี้ยว(เสี้ยว) ขน หัว แคน เปลือกบาง

- 5) แหล่งกำเนิด (sources) หรือเจ้าของ (processors) ได้แก่ ไทย เทศ ลาว จีน แกว ฮ้อ ซิว(ชาว) เจ้า (จ้าว) ปู่ สีดา อีอื่น
- 6) สถานที่ (locations) ได้แก่ หนอง น้ำ ดิน บก ป่า เกื่อน นา บ้าน ถิ่น ใต้
- 7) ลักษณะเนื้อเยื่อ (texture) ซึ่งเป็นสภาพภายในซึ่งเป็น ได้แก่ สด แห้ง เหนียว เหนียว หยวก เปาะ (เปราะ) กอบ(กรอบ) พ่อย เปื่อย
- 8) สี (colors) ได้แก่ ขาว ดำ แดง เขียว เหลือง ส้ม กำ หม่น
- 9) วัตถุประสงค์ (purposes) ที่คนนำไปทำอาหารหรือใช้ประโยชน์อื่น ได้แก่ แก้ง(แกง) ลาบ เต้าฮู้ สำนั กินโท่(กินหัว) เสวย ไก่(สำหรับเลี้ยงไก่)
- 10) พื้นผิว (surface) ซึ่งเป็นสภาพภายนอกที่มองเห็นหรือสัมผัสได้ ได้แก่ เตียนแถบ(เตียน) เกี้ยง (เกลี้ยง) คั้น คาย ราบ ลาย
- 11) รส (tastes) ได้แก่ ขม หวาน เผ็ด เปรี้ยว ซื่น
- 12) คุณภาพ (quality) ได้แก่ ใหม่ แล(สดใส) เน่า น้ำเว้น(ขาดน้ำ)
- 13) กลิ่น (smells) ได้แก่ หอม หอมนวล หมิ่น
- 14) กระบวนการ (processes) ที่คนนำไปทำอาหารหรือใช้ประโยชน์อื่น ได้แก่ นึ่ง ปั่น ตบ
- 15) ช่วงอายุ (life time) ได้แก่ สามเดือน
- 16) จำนวน (quantity) ของพืชที่นำไปใช้ประโยชน์ ได้แก่ หมู

3.2.3. การใช้ความหมายอุปลักษณ์

การใช้ความหมายอุปลักษณ์คือการสื่อความหมายโดยใช้การเปรียบเทียบกับสิ่งอื่นหรือ พฤติกรรมของสิ่งอื่น ในงานวิจัยนี้พบการใช้หน่วยศัพท์ที่เป็นความหมายอุปลักษณ์ จำนวน 101 หน่วยศัพท์หรือร้อยละ 19 จากจำนวนหน่วยศัพท์ทั้งหมด 525 หน่วยศัพท์ โดยร้อยละ 75 ปรากฏในชั้นชนิดพืชที่ 1 ร้อยละ 33 ปรากฏในชั้นชนิดพืชที่ 2 และไม่ปรากฏในชั้นชนิดพืชที่ 3 (มีหน่วยศัพท์บางหน่วยที่อาจปรากฏเป็นได้มากกว่า 1 ชั้นชนิดพืช ฉะนั้นค่าเปอร์เซ็นต์รวมจึงมีมากกว่า 100)

การเปรียบเทียบพืชกับสิ่งอื่น ๆ พบอย่างน้อย 8 จำพวกจากมโนทัศน์ของกลุ่มชน ซึ่งแสดงเป็นลำดับตามจำนวนหน่วยศัพท์ที่ปรากฏในแต่ละจำพวก ดังนี้

- 1) สัตว์และอวัยวะของสัตว์ ได้แก่ กา ไก่ นก ลิง วอก ลา ม้า คางคก หมู หมา หมามู๋ เต่า ล้าง แมงลัก เขาควย กำปู หงอนไก่ เตื่อยไก่ หัวหมู นิ้วหมู ตาเสือ หูเสือ ลายเสือ ไล่เสือ สาบเสือ ตีนตักโต กะดอกลง โคนงู หำม้า หางนกยูง คางกบ คางเขียด เขา เขาส้อ หนอก หางหอน
- 2) คนและอวัยวะของคน ได้แก่ ย่านาง จอยนาง ยักษ์ แม่หม้าย หนู่ม สีดา ฝรั่ง แกว ซี่ปุ่น(ญี่ปุ่น) คอม มิวนิส เป้าฤาษี ปอด ลิ่นปี่ เต้า นิ้ว หีหมอย ชะตุ่ม(ตาตุ่ม) โป่ง
- 3) ผลฝอย ได้แก่ ซี้ไก่ ซิ่นก ซี้ว ซี้ควาย ซี้หมู ซี้แมว ซี้หนู ซี้เต้า ซี้ล่อ ซี้เหล็ก ซี้ไต ซี้เตรย ซี้ตาก ตะกอน
- 4) ลักษณะภูมิศาสตร์ เช่น ดินฟ้าอากาศ ภูมิประเทศ แร่ธาตุ และธรรมชาติแวดล้อม ได้แก่ ดาว ดาวล้อมเดือน ลมแล้ง น้ำ น้ำว่า เขาเขี้ยว ดงฮ้าง ทอง คำ แก้ว
- 5) พฤติกรรมของคนหรือสัตว์ ได้แก่ เจ้าชู้ ซี้ตุ๋ ยม(นิยม) รุม รัก ควบ คะนองม้า หมาเขี้ยว หม่าฮ้อ เสือ หมอบ
- 6) วัสดุสิ่งของ ได้แก่ ผ้า ผ้าลายห่อทอง กำมะหยี่ ด้าย เข็ม กะดาศ(กระดาศ) เฟือง กะจับ(กระจับ)
- 7) พืชอื่น ได้แก่ ข้าว ข้าวใหม่ บัว
- 8) ความเป็นศิริมงคล ได้แก่ ศรี พุทธรักษา

สรุปและอภิปรายผล

คำเรียกชื่อพืชมีลักษณะไวยากรณ์ภาษาประกอบด้วยส่วนประกอบ 4 ส่วนในโครงสร้าง (คำบ่งกลุ่มพืช) – (หน่วยคำบ่งกลุ่มพืช) – แก่นชื่อ – (คำขยายพืช) แก่นชื่อจะเป็นส่วนที่ต้องปรากฏเสมอเพื่อจำแนกชนิดพืช ส่วนคำบ่งกลุ่มพืช หน่วยคำบ่งกลุ่มพืช และคำขยายพืช จะปรากฏร่วมกับแก่นชื่อพืชหรือไม่ก็ได้ แก่นชื่อพืชอาจมีโครงสร้างคำเป็นได้ทั้งคำมูลฐาน คำประสม คำซ้อน หรือคำนามสังเคราะห์ คำบ่งกลุ่มพืชเป็นหน่วยคำอิสระ ใช้บ่งว่าพืชนั้นมีลักษณะเด่นด้านใด พบใน 3 ด้านได้แก่ คำบ่งกลุ่มพืชทั่วไป คำบ่งกลุ่มส่วนประกอบพืช และคำบ่งกลุ่มหน้าที่พืช สามารถปรากฏพร้อมกันได้ทั้งสามกลุ่ม ซึ่งหากปรากฏมากกว่าหนึ่งกลุ่มมักจะเรียงกันตามลำดับ หน่วยคำบ่งกลุ่มพืชจะแตกต่างจากคำบ่งกลุ่มพืชตรงที่หน่วยคำบ่งกลุ่มพืชไม่ใช่หน่วยคำอิสระ ไม่สามารถปรากฏโดยลำพังได้ พบ 3 กลุ่มได้แก่ หน่วยคำบ่งกลุ่มผล หน่วยคำบ่งกลุ่มเพศสภาพ และหน่วยคำบ่งกลุ่มจำนวน ซึ่งพบปรากฏพร้อมกันเพียงสองกลุ่มแรกโดยไม่จำกัดตำแหน่ง ส่วนคำขยายชื่อพืชเป็นคำที่ระบุชนิดย่อยของพืชหากมีชนิดย่อยแตกต่างออกไปอีกพบปรากฏในโครงสร้างทั้งที่เป็นคำและวลี ผลการศึกษาเรื่องระบบไวยากรณ์ภาษาคำเรียกชื่อพืชภาษากลุ่มชาติพันธุ์ไทที่พบไม่แตกต่างอย่างมีนัยสำคัญจากการศึกษาคำเรียกชื่อพืชแบบไทยโดย Wongwattana (In press) ที่ศึกษาจากเอกสารเกี่ยวกับพืชในภาษาถิ่นหลักทั้ง 4 ถิ่นในประเทศไทย หากแต่มีรายละเอียดที่แตกต่างกัน เช่น ในภาษาถิ่นใต้ปรากฏหน่วยคำ บัง- แสดงเพศชายด้วยเช่นกัน เช่น *บังกระ*(ส้มชนิดหนึ่ง) *บังกวณ*(มันแกว) ซึ่งไม่พบในเขตภาคเหนือ เนื่องจากการใช้ภาษาที่สะท้อนเผ่าพันธุ์ไทยที่ไม่ได้มีถิ่นฐานในเขตภาคเหนือ เหล่านี้เป็นต้น เป็นที่น่าสนใจว่างานวิจัย 2 งานนี้เป็นความก้าวหน้าในการศึกษาเรื่องวิถียหน่วยคำ ที่เกี่ยวกับโครงสร้างของคำนาม โดยเฉพาะในการค้นพบประเภทต่าง ๆ และรายละเอียดของคำบ่งกลุ่มนามและหน่วยคำบ่งกลุ่มนาม ซึ่งไม่พบในงานวิจัยใดมาก่อน งานวิจัยเรื่อง “คำนาม คำบ่งกลุ่มนาม และคำลักษณนาม: หมวดหมู่ที่แตกต่าง ทับซ้อน และไล่หล่อม” โดยอัญชลี สิงห์น้อย (2548, 2551) แม้ว่าจะเป็นการศึกษาที่ค้นพบหน่วยคำบ่งกลุ่มนามเป็นงานวิจัยแรก แต่ยังไม่พบว่าสามารถแบ่งเป็นประเภทย่อยต่อไปได้อีก จวบจนกระทั่งมีการศึกษาเรื่องคำเรียกชื่อพืช จึงเป็นที่น่าสนใจที่จะทำการศึกษาคำเรียกชื่อพืชภาษากลุ่มชาติพันธุ์ไทที่มีพูดในภาคอื่น ๆ ทั้งในประเทศไทยและนอกประเทศไทยด้วย

ในการเปรียบเทียบการใช้คำเรียกชื่อพืชในภาษากลุ่มชาติพันธุ์ไทต่าง ๆ ในเขตภาคเหนือนั้น คำเรียกชื่อพืชในภาษาไทยมาตรฐานทุกคำปรากฏในภาษากลุ่มชาติพันธุ์ไทในภาคเหนือทุกกลุ่ม เพียงแต่มีบางคำเรียกชื่อพืชบางคำเท่านั้นที่ไม่เป็นที่รู้จักกันดี เช่น *ซุมเห็ดเทศ ลำดวน สันตะวา ผักข่าเขียด พลับพลึง ลิเกา* จึงเป็นที่น่าตั้งข้อสังเกตได้ว่าพืชดังกล่าวเริ่มไม่มีการเพาะปลูกหรือลดจำนวนลง คำเรียกชื่อพืชที่ปรากฏในเขตภาคเหนือนั้นโดยทั่วไปใช้คำคำเดียวกันกับในภาษาไทยมาตรฐาน หากมีการแปรไปในลักษณะต่าง ๆ ที่หลากหลาย ทั้งในเรื่องของหน่วยเสียง หน่วยพยางค์ หน่วยคำ และหน่วยศัพท์ ส่วนการใช้ชื่อพืชคนละคำกันกับภาษาไทยมาตรฐาน พบในประเด็นได้แก่ มีแก่นชื่อพืชคนละคำกัน มีแก่นชื่อพืชและคำขยายคนละคำกัน มีแก่นชื่อพืชแตกต่างแต่คำขยายเหมือน มีแก่นชื่อพืชเหมือนแต่คำขยายแตกต่าง ชนิดพืชที่พบว่ามีการใช้คำเรียกชื่อพืชคนละคำแตกต่างจากภาษาไทยมาตรฐานในจำนวนมากที่สุด 3 อันดับแรก 1) *พริกหยวก* และ *พริกชี้ฟ้า* มีคำเรียกชื่อพืชใช้ 11 คำ 2) *กะทกรก* และ *ไมยราบ* มีคำเรียกชื่อพืชใช้ 10 คำ และ 3) *ฝรั่ง มะเขือเสวย สาระแหน่* และ *หญ้าเจ้าชู้* มีคำเรียกชื่อพืชใช้ 9 คำ ซึ่งแสดงให้เห็นว่าพืชเหล่านี้มีปรากฏหรือทำการเพาะปลูกมากกว่าชนิดอื่น ๆ โดยทั่วไปในเขตภาคเหนือ

ส่วนในเรื่องของการเปรียบเทียบคำเรียกชื่อพืชระหว่างภาษากลุ่มชาติพันธุ์ไทด้วยกันในภาคเหนือนั้น กลุ่มภาษาชาติพันธุ์ไทที่ใช้คำเรียกชื่อพืชคำเดียวกับภาษาไทยมาตรฐานเป็นจำนวนมากที่สุดกลุ่มแรกคือ ไทยโคราช ไทยกลาง ไทยโขง และไทยสุโขทัย รองลงไปเป็น ไทยอีสาน ไทยสุพรรณบุรี ไทยเลย ไทยนครไทย ไทยดี ไทยชิน ไทยแจ้ว และลาวเวียง รองลงไปอีกเป็นไทยหล่มสัก ไทยพวน ไทยครั่ง ไทยใหญ่ และไทยหย่า และกลุ่มสุดท้ายได้แก่ ไทยยอง ไทยลื้อ และคำเมือง ซึ่งแตกต่างจากภาษาไทยมาตรฐานโดยใช้คำเรียกชื่อพืชที่เป็นคำเดียวกันอย่างน้อยที่สุด ผลการวิจัยที่พบนี้ไม่สามารถกล่าวได้แต่เพียงเหตุผลเดียวว่าเป็นเพราะความใกล้ชิดเป็นสายเดียวกันของภาษาชาติพันธุ์ไท อาจเป็นเพราะปัจจัยอื่น ๆ เช่น ลักษณะการสัมผัสภาษา (language contact) ของกลุ่มชาติพันธุ์นั้น ๆ ด้วย โดย

จะเห็นได้ว่าภาษาไทยซึ่งอยู่ในสายเดียวกันกับภาษาไทยใหญ่ ไทยลื้อ ไทยจีน ไทยคำเมือง ไทยยอง และไทยหย่า แต่กลับไปอยู่ในกลุ่มภาษาชาติพันธุ์ไทที่ใช้คำเรียกชื่อพืชคำเดียวกับภาษาไทยมาตรฐานเป็นจำนวนมากที่สุด เช่นเดียวกับภาษาไทยกลาง ไทยโคราช และไทยสุโขทัย ซึ่งเป็นกลุ่มภาษาที่ใกล้ชิดกับภาษาไทยมาตรฐานมากที่สุด เหล่านี้เป็นต้น

การจัดจำพวกชีวภาพพื้นบ้านของคำเรียกชื่อพืชในภาษากลุ่มชาติพันธุ์ไทยในภาคเหนือของประเทศไทยพบมีระดับชั้นทางชีวภาพชาติพันธุ์ ถึง 9 ระดับชั้นนั้น สะท้อนให้เห็นถึงระบบคิดแบบพื้นบ้านที่มีความซับซ้อน แยกแยะ และ “ทรงภูมิปัญญา” ไม่แตกต่างไปจากศาสตร์ที่ได้ชื่อว่าเป็น “ระดับสูง” แต่อย่างไรก็ตาม มโนทัศน์พื้นบ้านที่ศึกษาได้จากการจำแนกประเภทของการสื่อความหมายของหน่วยศัพท์ในคำเรียกชื่อพืชที่พบว่ามีการใช้ความหมายจำเพาะ การใช้ความหมายนามนัย และการใช้ความหมายอุปลักษณ์หรือความหมายเชิงเปรียบเทียบนั้น ที่น่าสนใจก็คือความหมายนามนัยที่พบว่าเป็นคุณสมบัติอย่างน้อย 16 ด้าน ได้แก่ พฤติกรรม รูปร่าง ขนาด ส่วนประกอบพืช แหล่งกำเนิด สถานที่ ลักษณะเนื้อเยื่อ สี วัตถุประสงค์ พื้นผิว รส คุณภาพ กลิ่น กระบวนการ ช่วงอายุ และจำนวน และความหมายอุปลักษณ์ที่พบว่ามี การเปรียบเทียบพืชกับสิ่งอื่น ๆ อย่างน้อย 8 จำพวก ได้แก่ สัตว์และอวัยวะสัตว์ คนและอวัยวะคน มูลฝอย ลักษณะภูมิศาสตร์ พฤติกรรมของคนหรือสัตว์ วัสดุสิ่งของ พืชอื่น และความเป็นศิริมงคล แสดงให้เห็นถึงมโนทัศน์ของกลุ่มชาติพันธุ์ไทในเขตภาคเหนือ ซึ่งหล่อหลอมมาจากธรรมชาติแวดล้อม สังคมวัฒนธรรม ประสบการณ์ร่วม ตลอดจนระบบคิดของกลุ่มชนดังกล่าวซึ่งน่าจะมีความแตกต่างจากคนในสังคมวัฒนธรรมอื่น ๆ โดยเฉพาะที่ไม่ใช่กลุ่มชนที่อยู่ในประเทศไทย

เอกสารอ้างอิง

- กาญจนา เจริญชัย และคณะ. (2536). รายงานการวิจัยแผนที่ภาษาในเขตภาคเหนือตอนล่าง. ภาควิชาภาษาศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร.
- พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542. (2546).
- สุรางคณา แก้วน้ำดี. (2536). การแปรของคำเรียกชื่อพืช วิทยานิพนธ์ปริญญาอักษรศาสตร์มหาบัณฑิต ภาควิชาภาษาศาสตร์ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สุพัตรา จิรนนทนาภรณ์ และอัญชลี สิงห์น้อย. (2552). “การแปรคำเรียกชื่อพืชในเขตพื้นที่รอยต่อ 9 จังหวัดภาคเหนือตอนล่าง”. วารสารมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร ปีที่ 6 ฉบับที่ 2, 67-84.
- สุวิไล เปรมศรีรัตน์ และคณะ. (2547). แผนที่ภาษาของกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ ในประเทศไทย. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว
- อัญชลี สิงห์น้อย. (2548). คำนามประสม: ศาสตร์และศิลป์ในการสร้างคำไทย. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
- อัญชลี สิงห์น้อย. (2551). “คำนาม คำบ่งกลุ่มนาม และคำลักษณนาม: หมวดหมู่ที่แตกต่าง ทับซ้อน และไล่หล่อม”. วารสารภาษาและภาษาศาสตร์ ปีที่ ๒๖ ฉบับที่ ๒ มกราคม-มิถุนายน 2551. คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- Givón, Telmy. (2001). Syntax volume I. Amsterdam: John Benjamins Publishing Co.
- Givón, Telmy. (2001). Syntax volume II. Amsterdam: John Benjamins Publishing Co.
- Lakoff, George. (1987). Women, Fire, and Dangerous Thing: What Categories Reveal about the Mind. Chicago Press.
- Rosch, Eleanor. (1977). “Human categorization.” In Warren, N. (ed.) Studies in Cross-cultural Psychology. London: Academic, 1-49.

Singnoi, Unchalee. (2006). "Eating Terms: What the category reveals about the Thai Mind." *Manusya: Journal of Humanities* Vol.9 No.1, 82-109.

Wongwattana, Unchalee S. (In press). "A reflection of Thai culture in Thai plant names". *Manusya: Journal of Humanities*.